

Kulturne politike, turistička ponuda i identitet - primjer Ravne Gore

Podobnik, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:883079>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Diplomski rad

Kulturne politike, turistička ponuda i identitet – primjer Ravne Gore

Studentica: Antonija Podobnik

Mentorica: dr. sc. Petra Kelemen, doc.

Zagreb, siječanj 2020. godine

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Kulturne politike, turistička ponuda i identitet – primjer Ravne Gore“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice doc. dr. sc. Petre Kelemen. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Povijest Ravne Gore	8
3. Turizam u Ravnoj Gori i Gorskom kotaru	10
4. Turistička ponuda u Ravnoj Gori.....	17
5. Turistička događanja u Ravnoj Gori	20
5.1. Kulturna događanja u Ravnoj Gori.....	22
5.2. Događanja vezana za prirodu i okoliš.....	25
5.3. Sportska događanja u Ravnoj Gori.....	28
6. Ravnogorci o turističkim događanjima	33
7. Ravnogorska baština u turizmu.....	43
8. Kulturne politike u Ravnoj Gori i budućnost ravnogorskog turizma	49
9. Zaključak.....	52
10. Popis priloga.....	54
11. Popis literature i izvora	54
12. Sažetak/Summary.....	58

1. Uvod

Cilj je ovog diplomskog rada istražiti i analizirati kulturne politike i turističku ponudu Općine Ravna Gora te njihov odnos s osjećajem pripadnosti i identitetom stanovnika Ravne Gore. Pritom se analizira turistička ponuda Ravne Gore, temeljena na kulturnom turizmu, sportskom turizmu te turizmu vezanom za prirodu i okoliš, te razmišljanja stanovnika o postojećoj ponudi i mogućim novim turističkim projektima. Posebnu pozornost u ovome radu posvećujem konstrukciji i upotrebi baštine u turističkim projektima te povezanosti turističkog razvoja i identifikacijskih procesa. Pri analizi turističke ponude Ravne Gore fokus je na događanjima predstavljenima na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora. Pritom se analizira kako su lokalni stanovnici reagirali na ta događanja, kao i generalni uspjeh događanja prema kriteriju posjećenosti. Analizu događanja koristila sam zbog toga što događanja, osim što uključuju turiste i predstavljanje turističke destinacije turistima, pružaju i mogućnost sudjelovanja zajednice, mogućnost pojačanog osjećaja ponosa i isticanja identiteta zajednice te ujedno sadrže i mnoga simbolička značenja povezana s lokalnim društvenim vrijednostima (Kahuno 2017:5-6), te stoga pružaju dobar temelj za istraživanje identiteta i baštine zajednice.

Građu za analizu turističke ponude pružile su mi internetske stranice Turističke zajednice Općine Ravna Gora¹, kao i druge internetske stranice preko kojih sam bolje mogla upoznati određena turistička događanja te buduće i sadašnje projekte. Metodom polustrukturiranog intervjua razgovarala sam sa stanovnicima Ravne Gore, s čime nisam imala poteškoća jer sam i sama Ravnogorka te sve sugovornike poznajem barem kao poznanike. Također, neka saznanja koja iznosim u radu proizlaze iz toga što sam odrasla u Ravnoj Gori i redovito u njoj boravim. Stariji sugovornici, gospodin Franjo (80g.) te gospođe Micika (92 g.), Kata (87 g.) i Ivanka (70 g.), dali su mi puno informacija o povijesti Ravne Gore, običajima, svakodnevnom životu i tradiciji, čime sam bolje upoznala ravnogorsku baštinu kroz duže vremensko razdoblje. Gospodin Franjo je bivši trgovac, gospođa Micika je bila vlasnica i konobarica lokalne gostionice te je velika ljubiteljica i poznavateljica lokalne baštine. Imala je i tri izložbe ručno rađenih vezova u Sportsko-poslovnom centru „Goranka“ u centru Ravne Gore. Gospođa Kata je bivša radnica u ravnogorskoj tvornici RADIN², dok je gospođa Ivanka vlasnica restorana i hotela u Ravnoj Gori pa mi je govorila iz ugostiteljske perspektive. Ostale sugovornice su me informirale o turističkoj ponudi Ravne Gore te dale svoja mišljenja o njoj.

¹ <http://www.tz-ravnagora.hr/> (pristup 4. 1. 2019.).

² RADIN je skraćeni naziv za Ravnogorsku drvenu industriju.

Među njima su i sugovornice Lana (22 g.) i Ivona (25 g.). Lana je studentica Pomorskog fakulteta u Rijeci, dok je Ivona nastavnica matematike, trenutno zaposlena u srednjoj školi u Delnicama. Pri odabiru sugovornika vodila sam se i njihovom aktivnošću u ravnogorskom društvenom životu vezanom za turistička događanja te njihovim poznavanjem baštine Ravne Gore. Ovdje se ističu gospođa Blažica Sveticki (59 g.) i gospođa Gordana (55 g.). Gospođa Blažica je bivša direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora i predsjednica Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, aktivnog organizatora turističkih događanja u Ravnoj Gori. Gospođa Gordana je učiteljica razredne nastave u osnovnoj školi u Ravnoj Gori te ljubiteljica i poznavateljica goranske baštine. Ona mi je dala opis turističke ponude u Ravnoj Gori, konkretnije, opise turističkih događanja. Nadalje, razgovarala sam i s nositeljima kulturne i turističke politike u Ravnoj Gori, načelnikom Općine Ravna Gora Mišelom Šćukom (41 g.) i direktoricom Turističke zajednice Općine Ravna Gora Rahelom Vitasović (43 g.). Načelnik mi je približio turističke planove i viziju Općine Ravna Gora, dok me direktorica Turističke zajednice upoznala s radom Turističke zajednice te me uputila u turističku infrastrukturu u Ravnoj Gori.

Osim intervjua, koristila sam se i metodom promatranja sa sudjelovanjem na Danu borovnica i turizma i na Malonogometnom turniru „Ravnogorske Ulice“ u srpnju 2019. godine te na Festivalu vune, gljiva i plodova jeseni u rujnu 2019. godine. Također, analizirala sam medijski diskurs koji se tematski vezao za turizam u Gorskom kotaru, a među kojima su portali *HrTurizam.hr – turistički news portal*, *Putoholičari.hr* te *Jutarnji list*.³ Iz tih tekstova iščitala sam turistička iskustva posjetitelja Gorskog kotara. Nadalje, novinarski osvrt na događanje Dan borovnica i turizma objavljen u *Novom listu* mi je, navodeći detalje programa događanja, pružio pregršt informacija o tom događanju (Pleše 2019).

Podatke vezane za Ravnu Goru pronašla sam u monografiji Gordane Podobnik *Zavičaju (baština ravnogorskog kraja – odškrinuta vrata)* (2005). Monografija se temelji na starijoj literaturi, pričama i predajama Ravnogoraca koje je autorica prikupljala zajedno s učenicima Osnovne škole dr. Branimira Markovića u Ravnoj Gori. Razrađene su različite teme poput arhitekture i gradnje kuća, poljoprivrede i plodova, gospodarstva, odjeće, hrane, narodnih predaja, običaja i blagdana, društvenog života itd. Povijest Ravne Gore najdetaljnije je razrađena u knjizi *Ravna Gora* Antuna Herljevića iz 1965. godine. Također, u knjižici *Ravnogorski plodovi gorja – tajne iz bakine škrinjice* (2008), bivše direktorice Turističke zajednice Blažice Sveticki, pronašla sam informacije o turističkoj baštini Ravne Gore.

³ Reference i poveznice za medijske izvore navest ću u daljnjem tekstu pri analizi medijskog diskursa.

Za teorijsku podlogu koncepata tradicije, baštine i kulturnog turizma koristila sam radove više autora, od kojih ističem knjigu Dallena J. Timothyja *Cultural heritage and tourism: an introduction* (2011) za opširan pregled kulturne baštine i turizma te rad Maryanne Kahuno „Constructing Identity Through Festivals: The Case of Lamu Cultural Festival in Kenya“ (2017) zbog objašnjenja važnosti događanja za lokalnu zajednicu i identitet. Knjigu *Turistička atrakcijska osnova* (2002) Eduarda Kušena koristila sam za objašnjenje važnosti turističkih atrakcija kao dijela turističkog proizvoda.⁴

Petra Kelemen i Nevena Škrbić Alempijević u studiji *Grad kakav bi trebao biti. Etnološki i kulturnoantropološki osvrti na festivale* (2012) festivale definiraju kao javna događanja koja imaju vremenski, prostorni i programski okvir (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:47). Iako proučavanje festivala, prema pisanju autorica, može biti smješteno između dvaju polova, u ovom radu ću u većoj mjeri zanemariti ekonomsku perspektivu pa će dominirati perspektiva proučavanja festivala kao snažnih markera identiteta koja uključuju kulturne procese i društvene interakcije (ibid.:78). Kako Philip Long i Mike Robinson u radu „Festivals and Tourism: Marketing, Management and Evaluation“ navode, događanja, osim što doprinose turističkom i ekonomskom razvoju, pružaju i mogućnost sudjelovanja zajednice u programima revitalizacije i pojačanom osjećaju lokalnog ponosa te unaprjeđenju percepcije mjesta (Long i Robinson 2004:3). Nastavljajući u tom smjeru, identifikacija je važan segment događanja i kulturnog turizma. Maryanne Njeri Kahuno navodi stajališta Halla (1992) i De Bres i Davisa (2001) da događanja mogu imati važnu ulogu u razvoju i održivosti identiteta zajednice što se posebno ističe u manjim zajednicama (Kahuno 2017:5). Nadalje, događanja omogućavaju jedinstvenu priliku lokalne zajednice za promociju i razumijevanje kulturno-povijesnih procesa, očuvanja rituala, slavljenja lokalne tradicije, povijesti i kulture (ibid.:6). Maryanne Njeri Kahuno također navodi Falassijevo stajalište (1987) da su društvena i simbolička značenja događanja usko povezana s lokalnim društvenim vrijednostima i daju važna značenja identitetu i povijesti zajednice (Kahuno 2017:6).

⁴ Prema prijevodu UNWTO-ove definicije od strane hrvatskog Instituta za turizam i Ministarstva turizma RH, turistički proizvod (engl. *tourism product*) je spoj materijalnih i nematerijalnih elemenata kao što su prirodni, kulturni i umjetni resursi, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti. Veže se uz specifične interese i središnji je element destinacijskoga marketinškog spleta te čini sveukupni doživljaj za potencijalne posjetitelje uključujući i emocionalni aspekt (https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/180926_unwto_definicije.pdf, pristup 24. 11. 2019.).

Iz ekonomske perspektive, kvalitetna turistička ponuda pridonosi razvoju turizma⁵ i tako omogućava razvoj i zapošljavanje (Bâc 2012:500). Prema procjeni Svjetskog vijeća za putovanje i turizam (*World Travel and Tourism Council*), 2018. godine turizam je činio 10,4% svjetskog bruto društvenog proizvoda⁶ te se često koristi u svrhu društveno-ekonomskog razvoja destinacije.⁷ Prema navodu Salazara i Zhua, kulturni turizam je jedan od najbrže rastućih turističkih niša (Salazar i Zhu 2015:240). Turizam baštine⁸ (engl. *heritage tourism*) može se odnositi na prirodnu i kulturnu baštinu (Timothy 2011:3). Prirodna baština obuhvaća fenomene u prirodi poput jezera, rijeka, kanjona, planina, pustinja itd., dok kulturna baština obuhvaća povijest stvorenu od strane ljudi. Kulturna baština se dalje dijeli na materijalne i nematerijalne karakteristike. U materijalnom smislu odnosi se na zgrade, krajolike, sela, gradove, izložbene predmete u muzejima, antikvitete, umjetničke radove, a u nematerijalnom na glazbu, ples, vjerovanja, ceremonije, rituale i folklor (ibid.).

Odgovorno i održivo ulaganje u turizam trebalo bi rezultirati otvaranjem radnih mjesta i jačanjem financijskih mogućnosti stanovnika, kao i jačanjem osjećaja lokalnog identiteta i ponosa. Važnu ulogu u tome imaju kulturne politike. Prema jednoj definiciji, kulturna politika označava „postupke i strategije društvenih institucija u posredovanju između različitih mjesta i procesa oblikovanja kulturnih identiteta i stvaralaštva“.⁹ Kulturna politika se smatra javnom politikom prema umjetnosti i kulturi koju donose nadležna ministarstva ili agencije na nacionalnom nivou, dok bi na lokalnom nivou to bili gradski odjeli. Na kulturne politike utječu i mnoge institucije iz privatnog sektora, kao i razne zaklade i druge nevladine organizacije.¹⁰ U ovom radu nositelji kulturne politike su predstavnici Općine Ravna Gora i Turističke zajednice Općine Ravna Gora.

U nastavku rada bit će iznesena povijest Ravne Gore radi lakšeg razumijevanja povijesnih i geografskih okolnosti. Nadalje, bit će opisana turistička ponuda Ravne Gore navedena na službenoj internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora, s fokusom na događanja, te iznijeta analiza navedenih događanja. Nakon upoznavanja s turističkom

⁵ Turizam je UNWTO, Svjetska turistička organizacija Ujedinjenih naroda, definirala kao aktivnost koja uključuje putovanje i boravak na mjestima izvan uobičajene okoline, ne duže od jedne godine, a u svrhu dokolice, posla i dr. (<http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/glossaryenrev.pdf>, pristup 27. 10. 2019.).

⁶ <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2019/world2019.pdf> (pristup 1. 12. 2019.).

⁷ <https://www.unwto.org/why-tourism> (pristup 27. 10. 2019.).

⁸ Kulturna baština je „ukupnost materijalnih i nematerijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti“ (<http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturna-bastina/21563/>, pristup 7. 12. 2019.).

⁹ <http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturna-politika/25525/> (pristup 19. 10. 2019.).

¹⁰ <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=19> (pristup 1. 10. 2019.).

ponudom, u poglavljima „Ravnogorci o turističkim događanjima“ i „Ravnogorska baština u turizmu“ slijedi analiza promišljanja stanovnika Ravne Gore s ciljem istraživanja baštine i identiteta Ravne Gore, a potom detaljnije upoznavanje s kulturnom politikom u Ravnoj Gori i potencijalnom budućnošću turizma u Ravnoj Gori.

2. Povijest Ravne Gore

Ravna Gora je općina i istoimeno naselje u središtu Gorskog kotara, koje pripada Primorsko-goranskoj županiji, a smješteno je na pola puta između Karlovca i Rijeke na autocesti Rijeka – Zagreb. Općina površine 82,08 km² obuhvaća naselja Kupjak, Leskova Draga, Ravna Gora, Stari Laz, Stara Sušica i Šije, a okružena je općinama Mrkopalj, Skrad te gradovima Vrbovsko i Delnice. Nadmorska visina je između 700 i 900 m.¹¹ Općina Ravna Gora, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, ima 2.430 stanovnika.¹² Fokus u ovom radu bit će na Općini Ravna Gora, a ne samo na naselju Ravna Gora, budući da se dio turističke ponude u Općini Ravna Gora odnosi i na naselje Stara Sušica, o čemu će više biti riječi u nastavku rada. Ime Ravna Gora vjerojatno je vezano za visoravan na kojem se mjesto nalazi, a smatra se da je imenovano u razdoblju prije izgradnje Karolinske ceste (Herljević 1965:3). Kako Antun Herljević navodi, čitavo ravnogorsko polje nekada je bilo gusta šuma, tj. gora, okružena brdima Bjelolasicom, Višnjevicom, Suhim vrhom i Javorovom kosom (ibid.). Viša, planinska područja (iznad 1200 mm) obilježava snježno-šumska klima, a niža toplo-umjerena kišna klima (ibid.).

Kroz povijest Ravne Gore Frankopani su imali veliku ulogu u gospodarskom, političkom i društvenom razvoju i Ravne Gore i goranskog kraja (Kruhek 1981:50). U 13. stoljeću zaokružili su geografsku teritorijalnu vladavinu na području cijelog Gorskog kotara (Herljević 1965:4), a u goransko nenapučeno područje naseljavali su višak kmetstva iz Primorja i Slovenije. Tako su prvi stanovnici Gorskog kotara većinom bili Primorci – Hrvati s čakavskim narječjem (ibid.). U 16. stoljeću važni događaji su obilježeni turskim provalama od kojih Herljević ističe one 1525., 1578. i 1585. godine. Razdoblje turskih osvajanja ostavilo je Ravnu Goru pustom i nenaseljenom. No, knezovi Juraj, Krsto i Nikola Zrinski, kojima je knez

¹¹ <http://www.ravnagora.hr/cd/1180/o-ravnoj-gori> (pristup 29. 9. 2019.).

¹²

<http://www.zzjzpgz.hr/statistika/statistika2015/pdf/1.pdf?fbclid=IwAR00hYRqpcf5fGzfRRa26cOp6xcNV9g6tkyqISxvDeYsDYwAPOwOicwGOvQ> (pristup 11. 1. 2020.).

Stjepan Frankopan Ozaljski oporučno ostavio vlastelinstvo Gerovsko (kasnije Brodsko), od 1572. godine nastavili su s procesom naseljavanja Gorskog kotara (ibid.:5).

Osnutkom Vojne krajine 1579. godine, južni dio Gorskog kotara oduzet je iz posjeda Zrinskih i podređen krajiškom generalu u Karlovcu. Tako su i Ravna Gora i Sušica pripale Vojnoj krajini, zajedno s karaulama i malom vojničkom posadom. Vojna vlast je u Ravnoj Gori izgradila i poštu, kovačnicu i kolarnicu (ibid.:6). Početkom 17. stoljeća, iz Slovenije i Primorja počelo se u Ravnu Goru vraćati turskim osvajanjima prognano stanovništvo pa se kroz nekoliko godina počeo bilježiti i prirodni prirast na tom području (ibid.:5). Daljnjem razvoju Ravne Gore doprinijela je i povelja slobodnog kraljevskog grada 1785. godine, koju je dodijelio Josip II., čime je dobila samoupravu (općinu i suca), pravo na iskorištavanje šuma i zemlje, prodaju zemlje i kuća, pravo na sajmove, službeni pečat i grb slobodne općine (Podobnik 2005:14). Posebnu važnost za razvoj Ravne Gore imala je izgradnja Karolinske ceste koja se protezala od Karlovca do Bakra te je tako od 1732. godine činila poveznicu goranskog područja s Rijekom, odnosno morem i trgovinom. Ravna Gora je tada naseljena još i Slovencima i Česima, a iz područja današnje Hrvatske Primorcima i Istrijanima (Herljević 1965:6). Brz gospodarski razvoj Ravne Gore nakon izgradnje Karolinske ceste bilježio se zbog prihoda od čuvanja ceste, kirijašenja¹³, vožnje uz naplatu trgovačke robe na volovima, zatim zbog zemljoradnje i stočarstva (ibid.:21), rada staklane u Staroj Sušici, proizvodnje potaše¹⁴ i rada tvornica drvne industrije.

Staklanu u Staroj Sušici otvorio je 1766. godine češki staklarski majstor Franjo Antun Holub (ibid.:22). Poticaji otvaranja staklarne bili su ratovi u Češkoj, zbog kojih je Marija Terezija selila staklane u druga područja, poput Gorskog kotara. Tim je staklanama željela konkurirati mletačkoj proizvodnji stakla i ostvariti trgovački procvat. Staklana je radila do 1811. godine te nije uspjela konkurirati venecijanskom staklu, no razvila je značajnu djelatnost i izvor prihoda (ibid.:25). Dok je u Sušici radila staklana, u Ravnoj Gori je radila tvornica potaše koja je zapošljavala oko 20 radnika. Najveći doprinos gospodarskom razvitku Gorskog kotara i Ravne Gore donijelo je osnivanje pilana. Pilana u Ravnoj Gori izgrađena je 1830. godine, a u Staroj Sušici 1808. godine. Godine 1908. je proradila i pilana i kolarnica na motor (ibid.:27). Gospodarski razvitak i financijska sigurnost stanovnika Ravne Gore omogućili su osnivanje volonterskih organizacija, poput Dobrovoljnog vatrogasnog društva 1888. godine te

¹³ Sugovornica Gordana pojasnila je da je kirijanje izvlačenje trupaca iz šume.

¹⁴ Pepeljika, kalijev karbonat, temelji se na eksploataciji i paljenju bukovog drva. Dobiveni pepeo se lužio te se kristaliziranjem i kalciranjem stvarala potaša koja se upotrebljavala u kemijskoj industriji, u medicini, u bojadisarstvu, u proizvodnji sapuna te proizvodnji stakla (Herljević 1965:25).

Hrvatskog planinarskog društva, s podružnicom „Bjelolasica“, 1933. godine (Acinger 2001:9).

Osim u drvnoj industriji, u razdoblju od Prvog svjetskog rata, velik broj građana zaposlio se u sektoru šumarstva, a bilo je i obrtnika – stolara, kolara, kovača, postolara, krojača, tesara itd. (Herljević 1965:35). Sugovornica Micika je prokomentirala uspješno obrtništvo u Ravnoj Gori ovim riječima: „Ali obrtnika skoro svaka kuća. To je bilo u razdoblju već kad se moja mama rodila, ona se rodila 1901.“ Razdoblje nakon Prvog svjetskog rata obilježila je teška gospodarska kriza u Ravnoj Gori te posljedično nezaposlenost i emigracija stanovništva (ibid.:17), no bili su prisutni i pozitivni pomaci poput uvođenja električne rasvjete 1922. godine i gradnje električnih pilana i mlinova (ibid.:27). Nogostup je konstruiran 1928. godine, a organizirane su bile i autobusne linije prema Delnicama, Skradu i Vrbovskom.

Godine 1955. tvornica pokućstva iz Delnica, s podružnicom u Ravnoj Gori, osamostalila se i promijenila naziv u „Drvno-industrijski kombinat“ (DIK) koji je sredinom 20. stoljeća bio najvažnije poduzeće u Ravnoj Gori (ibid.:30). S vremenom je pilana DIK u Ravnoj Gori sve više napredovala i povećavala zaposlenost u Ravnoj Gori pa je i standard stanovnika počeo rasti (ibid.:33). Nakon izgaranja navedene tvornice u požaru, od 1970. do 1973. godine izgrađena je nova tvornica namještaja naziva RADIN – ravnogorska drvna industrija (Acinger 1993:17). Nova tvornica je ubrzo postala središte gospodarskog života u Ravnoj Gori zapošljavajući oko 1250 zaposlenika (ibid.:18).

3. Turizam u Ravnoj Gori i Gorskom kotaru

Osvrt na turizam u Ravnoj Gori u poglavlju „Opće privredne prilike – Ostala zanimanja“ dao je Antun Herljević u knjizi *Ravna Gora* (1965), s navodom da turisti rado posjete Ravnu Goru zbog prirodnih ljepota i pristupačnih cijena, dok djeca u ljetnim mjesecima borave u dječjim domovima u Ravnoj Gori i Staroj Sušici radi odmora i oporavka (Herljević 1965:35). Herljević također napominje da se više treba posvetiti razvijanju turizma u Ravnoj Gori, posebice u smislu iskorištavanja prirodnih terena (ibid.). Teško je konkretno odrediti na koje povijesno razdoblje se odnosi Herljevićev navod, no budući da je knjiga pisana 1965. godine,

a autor je živio u razdoblju od 1911. do 1977. godine¹⁵, može se pretpostaviti da misli na razdoblje drugog dijela prve polovice 20. stoljeća i prvog dijela druge polovice istog stoljeća.

O tome kako turizam nije bio važan privredni sektor u Ravnoj Gori između dva svjetska rata (a ni kasnije) govori Neda Andrić u monografiji *Gorski kotar* (1981), navodeći da su glavni inicijatori i nositelji turističke promocije Gorskog kotara bili turistički odbori u Turističkom savezu za Hrvatsko primorje i Gorski kotar, a ne vlasti. Među njima su prednjačili odbori u Fužinama i Skradu, manje u Delnicama i Lokvama, dok su Brod na Kupi i Čabar bili članovi saveza. Ostala goranska mjesta, uključujući Ravnu Goru, ne spominju se u povijesnim spisima kao povezana s turističkim aktivnostima te ih službena statistika nije evidentirala (Andrić 1981:747). Nakon Drugog svjetskog rata u Gorskom kotaru su se nastavila organizirati i osnivati turistička društva, među kojima su prva bila u Fužinama i Delnicama 1952. godine (ibid.). Uredi turističkih društava 1955. godine otvoreni su u Fužinama, Lokvama, Delnicama i Skradu. U ostalim goranskim mjestima svi poslovi unapređivanja turizma bili su na dobrovoljnoj osnovi (ibid.:748). Djelovanjem navedenih društava i odbora organizirali su se i skupovi i konferencije s ciljem razvoja turizma u Gorskom kotaru. No, iako su goranske općinske skupštine pomagale rad turističkih društava, nisu ostvarivale društvene planove za razvoj tercijarnih i komunalnih djelatnosti jer su svi privredni programi bili orijentirani na šumarstvo i drvnu industriju (ibid.:749). Posljedično, turistički sektor u Gorskom kotaru je zaostao u usporedbi sa susjednim područjem Kvarnerskog zaljeva, otoka i Istre. Prema autorici, Gorski kotar ima preduvjete za odmor i rekreaciju, razvoj stacionarnog ljetnog i zimskog turizma, ali i tranzitnog i izletničkog turizma (ibid.:752-753). Nada se da će u budućnosti turizam imati puno veću ulogu u privredi Gorskog kotara budući da je „Gorski kotar kraj velike ljepote“ (ibid.:753).

U 2019. godini, prema podacima koji obuhvaćaju razdoblje od siječnja do studenog 2019. godine, zabilježeno je 104.687 noćenja u Gorskom kotaru, dok je u cijeloj regiji Kvarner, kojoj prema Hrvatskoj turističkoj zajednici pripada Gorski kotar kao subregija, zabilježeno 18.971.757 noćenja. U 2018. godini, za razdoblje od siječnja do studenog, te su brojke iznosile 104.870 noćenja u Gorskom kotaru naspram 18.792.608 noćenja u regiji Kvarner, odnosno Primorsko-goranskoj županiji.¹⁶ Na internetskoj stranici Turističke zajednice

¹⁵

<https://library.foi.hr/m3/mda1.php?B=1&css=&dlib=&vrsta=&grupa=&H=METELGRAD&rbr=&A=0000017789> (pristup 24. 11. 2019.).

¹⁶ Regija Kvarner odnosi se na Primorsko-goransku županiju. Informacije mi je ustupila direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora.

Kvarner, koja je službena stranica Turističke zajednice Primorsko-goranske županije, subregije su podijeljene na Primorje, otoke i Gorski kotar. Gorski kotar je opisan kao „regija za ugodan odmor, obilazak bogate kulturne baštine i prirodnih atrakcija te sudjelovanje u zanimljivim manifestacijama“, koja se može posjetiti u svako doba godine te pruža ujedno i adrenalin aktivnog odmora, gastronomske specijalitete i mir. Kratak opis završava riječima: „Zaboravite stres i uživajte u ljepšoj strani života“.¹⁷ Stranica pruža i linkove na internetske stranice 9 turističkih zajednica u Gorskom kotaru.

Opis sa stranice Turističke zajednice Kvarner i viđenje Gorskog kotara kao destinacije za aktivan odmor i relaksaciju te boravak u prirodi i uživanje u prirodnim ljepotama potvrđuje i pregled pojedinih digitalnih medija. Primjerice, u članku „Gorski kotar – tako predivan i magičan, a naš“, turističkog vjesničkog portala *HrTurizam.hr*, u ožujku 2017. godine objavljen je video Gorskog kotara koji „pokazuje svu ljepotu prirode koje imamo, a opet ne znamo cijeliti“.¹⁸ Tina Uglješić, autorica bloga *Zelenarium*¹⁹, na web stranici *Putoholičari.rtl.hr* objavila je tekst naslova „Zašto posjetiti Gorski kotar – što prije!“ (Uglješić 2019). Kao sažete razloge zašto treba posjetiti Gorski kotar navela je povezivanje obitelji, odlazak na predivnu destinaciju, a bez velikog financijskog troška, blizinu Zagreba, nepostojanje turističkih gužvi, aktivan odmor, mir i tišinu, odnosno antistres odmor te iskustvo u prirodi „u svoj njenoj ljepoti“ (ibid.). Članak iz *Jutarnjeg lista* „Sve tajne savršenog izleta - Obišli smo Gorski kotar i provjerili što se može vidjeti u jednom danu u ovom gorskom raj“ navodi:

„Za Gorski kotar često se koristi epitet 'bajkovit'. Razlog su u prvom redu prekrasne špilje, brežuljci, jezera, šume i izvori koji posjetitelja na trenutak prebace u neku bajku Ivane Brlić-Mažuranić. No to nije daleko od istine.“ (Boltižar 2019).

Direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora iznijela je opis koji je sličan navedenim tekstovima:

„Preko noći je ugodno, naspavaš se, blizu je autocesti i putevima. Puno stranaca dolazi ovdje radi mira, odmora, a s druge strane oni su svaki dan negdje. Idu u Zagreb, Istru, Dubrovnik.“

¹⁷ http://www.kvarner.hr/turizam/otkrijte_kvvarner_gorje (pristup 19. 12. 2019.).

¹⁸ <https://hrturizam.hr/video-gorski-kotar-tako-predivan-magican-nas/> (pristup 30. 11. 2019.).

¹⁹ Blog o „finim i zdravim stvarima“ <https://zelenarium.com/o-autorici/> (pristup 30. 11. 2019.).

Rad turističkih zajednica u Gorskom kotaru tematizirao je „Sporazum o suradnji na kreiranju, razvoju i promociji turističkog branda regije 'Gorski kotar'“, potpisan u ožujku 2019. godine (Rihelj 2019). Sporazumom su „obuhvaćene aktivnosti izrade strateških dokumenata namijenjenih razvoju i promociji turizma regije Gorski kotar u razdoblju od 2019. do 2025. godine, a na temelju kojih će se objediniti i usuglasiti razvojne i marketinške aktivnosti lokalnih turističkih zajednica i jedinica lokalne samouprave.“ U projekt je uključeno devet jedinica lokalne samouprave (gradovi Čabar, Delnice i Vrbovsko te općine Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora i Skrad), a sastoji se od tri dijela:

„analize trenutnog stanja destinacija obuhvaćenih projektom, postavljanje strateškog okvira razvoja turizma Gorskog kotara i definiranje smjernica za razvoj turizma u području razvoja turističkih proizvoda i iskustava, turističke infrastrukture i investicija, programa konkurentnosti te sustava upravljanja i marketinga“ (ibid.).

Direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora prokomentirala je projekt ovim riječima:

„Uglavnom, radi se o nekom načinu promocije. Ali ako hoće to opet biti samo mrtvo slovo na papiru, onda opet ništa. Ali načula sam da će biti određeni fond novaca za trošenje na to. [...] Sad, koliko će biti taj fond, koliko ćemo mi morati dati...“

Radna verzija projekta objavljena je u prosincu 2019. godine, sa zaključkom udruživanja turističkih zajednica u Gorskom kotaru. Verziju nisam našla javno dostupnu te ju stoga nisam analizirala. Na udruživanje turističkih zajednica odnose se i nove zakonske odredbe²⁰ koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020. godine, a kojima se planira dodjela dodatnih financijskih sredstava te kvalitetnije pozicioniranje na tržištu (Prodan 2019).

Direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora smatra da se u Ravnoj Gori neće ukinuti ured Turističke zajednice u Ravnoj Gori jer Općina ima financijskih sredstava i optimizma za ulaganje u ured:

„Mislim da za Ravnu Goru tu nema straha. Jer i sada već daju dovoljno [Općina], a ako će htjeti nešto, mogu preko Turističke [odraditi], a ne generalno preko Općine.“

U Turističkoj zajednici općine Ravna Gora zaposlena je jedna osoba – direktorica. Kako sama navodi, nije lako odrađivati sav posao, od prijava na natječaje, organizacije, suradnje, vođenja ureda, do administriranja Facebook i web stranice te drugih aktivnosti. Također je navela da

²⁰ Prijedlog zakona stupio je na snagu objavom u *Narodnim novinama* 1. siječnja 2020. (<https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=8720>, pristup 20. 6. 2019.).

je ključna uloga Turističke zajednice promocija turističke ponude, no i kako za kvalitetnu promociju uvijek manjka financijskih sredstava: „Moglo bi se tu potrošiti puno više i onda bi i manifestacije bile veće. A najviše nam fali promidžba.“ Budžet kojim se godišnje raspolaže za organizaciju manifestacija jest oko 143.000,00 kuna što smatra vrlo malim iznosom. Kao jedinoj djelatnici Turističke zajednice uz slabe financijske potpore, teško joj je pokrenuti i odraditi veće projekte i ideje, a i problem je što trenutno²¹ nije sigurna za budućnost turističkih zajednica u manjim općinama i mjestima s obzirom na moguće promjene i ukidanja turističkih ureda u određenim mjestima u Gorskom kotaru. Osobno smatra da bi Gorski kotar bio puno privlačnija destinacija kada bi se promovirao kao cjelina, no navodi i potencijalne negativne strane, poput mogućih zanemarivanja manjih lokalnih atrakcija:

„Ja samo vidim budućnost u tome da budemo zajedno Gorski kotar, ali bilo bi lijepo da svatko radi na svom terenu, da barem nešto uspijevamo na svom terenu odraditi. Jer ako bude samo Gorski kotar, boljet će briga Fužine za Zeleni vir, mene za Lokvarsko jezero, i tako dalje.“

Prema podacima iz Turističke zajednice Općine Ravna Gora, u 2018. godini je u Ravnoj Gori bilo ukupno 8.017 dolazaka i 17.676 noćenja te su se prema tim podacima, u odnosu na 2017. godinu, dolasci povećali za 6%, a noćenja za 11%. Prema informacijama koje je sa mnom podijelila direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora, od 2014. godine kontinuirano se bilježi rast dolazaka. U usporedbi s drugim mjestima u Gorskom kotaru, Ravna Gora je prema tim podacima na trećem mjestu. Fužine su 2018. godine bilježile oko 30.000 noćenja, Delnice 28.000, a nakon Ravne Gore slijede Vrbovsko s 11.000 noćenja, Mrkopalj s 8.000, Čabar s 5.000, Lokve s gotovo 5.000, Skrad s 3.000 i Brod Moravice s 1.500 noćenja. Sezona u Ravnoj Gori traje zapravo cijelu godinu, s time da je ljeto, ukoliko zimi nema snijega, puno posjećenije. Turisti koji dolaze u Ravnu Goru su ponajprije iz Hrvatske, a od stranaca su to najčešće Talijani, Nijemci, Švicarci, Francuzi, Poljaci, Nizozemci. Turisti koji traže informacije u turističkom uredu uglavnom žele šetati i biciklirati. Kako je direktorica Turističke zajednice navela, Ravna Gora ima dobru gastronomsku ponudu i dovoljno smještajnih kapaciteta tako da mnogi odsjedaju upravo u Ravnoj Gori, a onda prođu cijeli Gorski kotar.

Trenutno u Općini Ravna Gora ima ukupno 669 ležaja. Od toga je 399 ležaja u komercijalnom smještaju. 270 ležaja je u nekomercijalnom smještaju; riječ je o onim

²¹ Intervju je proveden 23. ožujka 2019. godine.

smještajnim jedinicama koje nisu registrirane za iznajmljivanje kao komercijalni smještaj, odnosno o pojedincima poznatima kao „vikendaši“. „Vikendaši“ su uglavnom vlasnici vikendica i drugih nekretnina koje su sami izgradili ili naslijedili od predaka. Kako direktorica Turističke zajednice kaže, iznajmljivači su, osim ugostitelja, uglavnom ljudi koji inače ne žive u Ravnoj Gori. Primjerice, od 17 iznajmljivača u domaćinstvu, samo njih pet živi u Ravnoj Gori. Ostali su iz Zagreba, Rijeke i Pule. Direktorica je pojasnila da se oni više i brže odlučuju na iznajmljivanje, a smatra da je razlog tome veća svijest o posebnosti ovoga kraja. Najveći smještajni kapacitet i ugostiteljsku ponudu čine Planinarski dom Dvorac Stara Sušica s ostvarenih 4.368 noćenja u 2018. godini, dok je hotel Breza imao 2.900 noćenja, Marché na Odmorištu Ravna Gora 2.800 noćenja te Bistro Bijela Ruža 2.536 noćenja.

Važnost smještajnih i ugostiteljskih objekata, osim što postavljaju uvjete za turistička noćenja, jest i u tome što imaju mogućnost doprinosa turističkoj ponudi i sadržaju. Jedan od primjera je uređivanje staze za sanjkanje od strane hotela Breza, za što sam saznala od direktorice Turističke zajednice.

Planinarski dom Dvorac Stara Sušica jedna je od najčešćih posjetiteljskih atrakcija na području Ravne Gore. O povijesti dvorca se ne zna puno, osim da su ga izgradili Frankopani, a najviše pozornost plijeni svojom zanimljivom arhitekturom. Dvorac, odnosno dom, u vlasništvu je Grada Rijeke, a njime upravlja Dom mladih iz Rijeke²². Dom se uglavnom fokusira na dječje grupe koje dolaze u sklopu programa Škole u prirodi ili drugih edukativnih programa. Prema tome, funkcionira na temelju najavljenih dolazaka te uglavnom nije moguće spontano razgledati dvorac iznutra ili zatražiti smještaj.

Iako Ravna Gora ima dostatnu smještajnu i ugostiteljsku infrastrukturu s hotelom, planinarskim domom, velikim brojem apartmana, sobama i kućama za iznajmljivanje te dva restorana, i bivša direktorica Turističke zajednice Blažica Sveticki i sadašnja direktorica Turističke zajednice istaknule su nedostatak seljačkih, odnosno, kako se sadašnja direktorica izrazila, eko-etno domaćinstva. Svoju misao je pojasnila ovim riječima:

„Toga ima jako malo u Gorskom kotaru. I oni koji imaju nešto, nemaju to povezano s turizmom u smislu da imaju i smještajni kapacitet. Da dođe familija i s gazdaricom pomuže tu kravu, onda to mlijeko popije, pojede. Ali ljudi u Gorskom kotaru još nisu spremni.“

²² <http://dvoracstarasusica.com/> (pristup 27. 10. 2019.).

S time se složila i Blažica Sveticki, istaknuvši dobar potencijal ruralnog ugostiteljstva:

„Ravna Gora se, ajde, lijepo razvila šta se tiče smještaja. Iako nemamo baš ruralnog, pravog doticaja s prirodom [u smislu ugostiteljstva]. I toga nema u Gorskom kotaru. To sam ja htjela, ali mislim da neću uspjeti. Mi koristimo ovo svoje iz prirode – i domaće čajeve, i pekmeze, i povrće... Recimo, da takvu hranu možeš kuhat. Kuhaš sebi, recimo, i onda čovjeku to ponudiš. Mislim, di toga ima.“

Doticaj s prirodom i domaćom hranom pruža udruga Ravnogorska zelena tržnica, koja okuplja obiteljsko-poljoprivredna gospodarstva s područja Gorskog kotara i organizira prodaju proizvoda petkom u Mrkoplju, subotom u Ravnoj Gori, a nedjeljom u Fužinama. Time je omogućeno približavanje domaćih proizvoda zainteresiranim pojedincima.

Ravna Gora, iako bez iskorištenog navedenog eko-etno ugostiteljstva, ima dostatnu ugostiteljsku i smještajnu infrastrukturu, što pokazuju i brojke ostvarenih noćenja, a koje Ravnu Goru u kategoriji noćenja svrstavaju među posjećenije općine u Gorskom kotaru. No, broj noćenja u Gorskom kotaru u odnosu na regiju Kvarner čini mali postotak, iako se regija prikazuje kao idealna za (aktivan) odmor i sjedinjavanje s prirodom. Upravno je to, prema Snježani Boranić Živoder iz Instituta za turizam, u skladu s potražnim kriterijima europskih turista koji traže pauze za bijeg „od svega“ i sklad sa zdravijim načinom života, a radi držanja balansa s brzim tempom života (Boranić Živoder 2016). Suvremeni gosti također traže prirodnu, lokalnu hranu, sadržaje u zelenim i očuvanim prostorima, brigu o održivosti, te teže destinacijama u kojima prepoznaju autentičnost, identitet, mogućnost za učenjem i osobnim razvojem (ibid.). Prema tim kriterijima, Gorski kotar ima velik potencijal za razvoj kao turistička destinacija, no s obzirom na vrlo vjerojatne promjene oko ustroja turističkih ureda i aktivnijeg brendiranja Gorskog kotara kao cjeline, trenutno je teško govoriti o budućnosti Gorskog kotara kao turističke destinacije.

4. Turistička ponuda u Ravnoj Gori

Analizu turističke ponude u Ravnoj Gori započela sam istraživanjem internetske stranice Turističke zajednice Općine Ravna Gora. Na navedenoj stranici sam naišla i na tekst koji kratko predstavlja turističku ponude Ravne Gore:

„Provedite aktivan odmor u srcu Gorskog kotara. U hladu stoljetnih šuma udahnite život punim plućima i potražite davne korijene koji vas vežu s prirodom. To je idealno mjesto za bijeg iz gradske vreve i prikupljanje snage za divlji tempo života današnjice.

Ako želite spoznati život u skladu s prirodom uključite se u Ravnogorske plodove gorja, prošetajte živopisnim krajolicima Ravnogorskog planinarskog puta i upoznajte biciklom prekrasne Ravnogorske zelene staze.

Za boravka u Ravnoj Gori posjetite ravnogorske kulturne znamenitosti, izletišta Javorova kosa s planinarskom kućicom, kraj koje je, prema legendi ljekovito vrelo, Božji studenac, obiđite šumske staze i šetnice ili potražite druge mogućnosti rekreacije. U Lovištu 'Višnjevica' pruža vam se mogućnost lova i foto lova. Raspitajte se za probu ili koncert ravnogorskog puhačkog i tamburaškog orkestra. Vrijedi ih poslušati.“²³

Iz navedenog teksta može se primijetiti važnost prirode u prezentaciji i turističkoj ponudi Ravne Gore, posebice s izvorištem vode na 900 metara nadmorske visine zvanim Božji studenac, poučnim stazama „Plodovi gorja“, šetnicama s edukativnim putokazima, zatim ravnogorskim planinarskim putem od 12 točaka te 50-ak kilometara dugim biciklističkim stazama nazvanima Ravnogorske zelene staze.²⁴ Doprinos turističkoj ponudi daju i sanjkalište Gina u Kupjaku te Adrenalin Park Kupjak, s ponudom brojnih adrenalinskih aktivnosti u prirodi poput zip linea, streličarstva, visećih mostova, paintballa.²⁵

Što se kulturnih znamenitosti u Ravnoj Gori tiče, osim ravnogorskog puhačkog i tamburaškog orkestra, bivša direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora Blažica Sveticki u monografiji *Ravnogorski plodovi gorja – tajne iz bakine škrinjice* (2008) navodi već spomenuti Frankopanski dvorac u Staroj Sušici s crkvicom sv. Antuna Padovanskog, crkvu Sv. Terezije Avilske s pozlaćenom pokaznicom u Ravnoj Gori, imanje obitelji Juretić u Leskovoju Dragi gdje su sačuvani dijelovi stare pilane – vodenice (Sveticki 2008:12). Na

²³ <http://www.tz-ravnagora.hr/cd/2135/razglednica-ravne-gore> (pristup 20. 6. 2019.).

²⁴ <http://www.tz-ravnagora.hr/list/2444/aktivan-odmor> (pristup 20. 6. 2019.).

²⁵ <http://www.adrenalinpark.com.hr/> (pristup 20. 6. 2019.).

internetskoj stranici Turističke zajednice Ravna Gora navedenim znamenitostima su još pridodani spomenik Kosturnica na Suhom Vrhu i crkvice Sv. Florijana u Kosi i Svetog Stjepana na Starom Lazu.²⁶

U Staroj Sušici će se 2020. godine otvoriti Centar za posjetitelje o velikim zvijerima. Prema opisu na internetskim stranicama, Centar „će nuditi cjelogodišnje turističko-edukativne sadržaje koji će unaprijediti uvjete za očuvanje i održivo upravljanje prirodnom baštinom te povećanje turističke atraktivnosti Gorskog kotara“.²⁷ Projekt Centra je inicijativa Javne ustanove „Priroda“, organizacije Primorsko-goranske županije, čija je svrha upravljanje zaštićenim dijelovima prirode, a provest će se s partnerima na projektu, Općinom Ravna Gora i Turističkom zajednicom Općine Ravna Gora.²⁸ Osim Centra za posjetitelje o velikim zvijerima, turistička zanimljivost je i navedeni dvorac u Staroj Sušici koji direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora sve više počinje smatrati turističkom atrakcijom:

„I otkad sam došla na ovu poziciju, jako sam bježala od ovog dvorca. Jer je dvorac u privatnom vlasništvu i nije kao kulturna ustanova nego je planinarski dom, smještajni objekat. Ali s druge strane, mislim da će Ravnu Goru svatko povezati s tim dvorcem. Jer mi u Ravnoj Gori nemamo ništa toliko jako [od ponude], osim gastronomije. Nažalost, Ravna Gora se povezuje s Tifonom i 'piš-stanicom“.

Usprkos navedenoj turističkoj ponudi i atrakcijama, gotovo sam kroz svaki razgovor s Ravnogorcima, nevažno o dobi i spolu, na temu turističke ponude u Ravnoj Gori dobila odgovor da u Ravnoj Gori nema turističkog sadržaja. Tako sam, budući da sam sudjelovala na događanju Dan borovnica i turizma 6. srpnja 2019., od nekoliko osoba čula da se jedino na taj dan nešto događa u Ravnoj Gori. Ljudi pri tome misle na Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“, večernji koncert te cjelodnevni program u centru Ravne Gore, organiziran od strane Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, o čemu će više biti riječi kasnije u tekstu. S manjkom turističkih atrakcija u Ravnoj Gori, u usporedbi s drugim mjestima u Gorskom kotaru, posebice se slažu ugostitelji kojima je teško dati preporuku gostima ako nema turističkog sadržaja i ako ravnogorske kvalitete nisu uspješno prezentirane,

²⁶ <http://www.tz-ravnagora.hr/list/2442/bastina> (pristup 20. 6. 2019.).

²⁷ <http://centar-velikezvijeri.eu/o-projektu/> (pristup 20. 6. 2019.). Projekt za Centar u sklopu okvira „Promicanje održivog razvoja prirodne baštine“ prijavljen je u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“ financiranog sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj, i to u okviru Prioritetne osi 6 „Zaštita okoliša i održivost resursa“, Investicijskog prioriteta 6c „Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine“, Specifičnog cilja 6c2 „Povećanje atraktivnosti, edukativnog kapaciteta i održivog upravljanja odredištima prirodne baštine“.

²⁸ <https://ju-priroda.hr/> (pristup 20. 6. 2019.).

kao što navodi i sugovornica Ivanka: „Ja nemam di poslat goste...“ Tako kod usporedbe Ravne Gore s drugim mjestima u Gorskom kotaru, Ravnu Goru obilježava manjak prirodnih atrakcija. Fužine imaju jezero Bajer, Lokve Lokvarsko jezero, Skrad izletišta Zeleni vir, Vrbovsko izletišta Kamačnik, dok Mrkopalj pak ima Begovo Razdolje, najviše mjesto u Hrvatskoj te skijališta, a Delnice se ipak ističu kao grad s gradskom infrastrukturom. Manjak ravnogorske turističke atraktivnosti može se prepoznati i u tekstovima „Zašto posjetiti Gorski kotar – što prije!“ (Uglješić 2019) i „Sve tajne savršenog izleta“ (Boltižar 2019), objavljenim na portalima *Putoholičari.hr* i *Jutarnji list*, koji pružaju primjer višednevnih i jednodnevnog izleta u Gorskom kotaru, u kojima Ravna Gora nije spomenuta.²⁹

Direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora nedostatak prirodnih turističkih atrakcija u Općini Ravna Gora komentirala je ovim riječima:

„To je ono što zapravo... Ja u Turističkoj imam veliki problem što ne znam što bih istaknula [...] Em šta Ravna Gora nema jezera, nema spilje, nema potoka, nema željeznice. U biti smo osiromašeni onime što druga mjesta u Gorskom kotaru imaju, nekako smo osiromašeni.“

S manjkom turističkih atrakcija i sadržaja za Ravnu Goru slaže se i sugovornica Blažica:

„U Ravnoj Gori nemaš šta ponudit da bi ljude povuklo. Onda sam ja [za vrijeme rada u Turističkoj zajednici³⁰] malo maltretirala s tim danima... Dan stolisnika čak, peršina...“

Sadašnja direktorica Turističke zajednice Ravna Gora složila se s navedenim problemom, ali ipak ima optimističniji stav u smislu povezivanja Ravne Gore kao destinacije s cijelim Gorskim kotarom:

„Fali sadržaja, a opet, ako gledaš Gorski kotar, uopće ga ne fali. Jer dok dođeš do Kamačnika, treba ti 15 minuta, do Fužina autocestom 15 minuta. Sve je jako, jako

²⁹ Autorica teksta „Zašto posjetiti Gorski kotar – što prije!“, objavljenog na portalu *Putoholičari.hr*, s obitelji je bila smještena u Mrkoplju, a kroz 10 dana posjetili su Samarske stijene (i Matić poljanu) u Općini Mrkopalj, Lokvarsko jezero, Park šumu Golubinjak i spilju Lokvarku u Lokvama, Park šumu Japlenški vrh u Delnicama, Kalvariju u općini Mrkopalj, kaubojsko selo Roswell u Fužinama čiji su rekviziti ostali nakon snimanja filma *Winnetou* 2015. godine, zatim Veliki Risnjak u sklopu Nacionalnog parka Risnjak te izvor rijeke Kupe u sklopu Grada Delnica (Uglješić 2019). Autor teksta „Sve tajne savršenog izleta“, u *Jutarnjem listu*, bio je na jednodnevnom izletu po Gorskom kotaru, uz licenciranu vodičicu iz Delnica. Posjetili su Planinarski centar Petehovac u blizini Delnica, Zeleni vir u Skradu, Fužine te Lokvarsko jezero (Boltižar 2019).

³⁰ Od 1998. do 2008. godine.

blizu. [...] Jer čemu se mučit s time da nema nekakvih sadržaja u Ravnoj Gori kad ih ima tik do Ravne Gore.“

Važnost turističkih atrakcija je u tome što se na njima mogu temeljiti turistički proizvodi, turistička vrijednost i imidž (brend) (Boranić Živoder 2016). Prema Snježani Boranić Živoder, atrakcije pokreću razvoj turizma, a u kraju u kojem nema potencijalnih ni realnih turističkih atrakcija turizam se ne može razviti. Također, prema autorici, atrakcije motiviraju potražnju turista (ibid.). Eduard Kušen smatra da su turističke atrakcije najvažniji dio turističkog proizvoda, a da sama posjećenost ovisi o turističkoj interpretaciji lokacije ili proizvoda prema ciljanoj skupini (Kušen 2002:14). Timothy pak interpretaciju opisuje kao otkrivanje informacija o važnosti mjesta, osobe, predmeta ili događaja, na način na koji se ljude zainteresira za sadržaj i možda i ponovo vraćanje. Interpretacijom se dodaje važnost atrakciji, dajući joj prednost pred drugim ponudama (Timothy 2011:228). Poanta interpretacije je utjecaj na iskustvo, emocionalno povezivanje s turističkom ponudom ili atrakcijom, odnosno proizvodom, ona mora inspirirati i utjecati na ljude (ibid.:230). Ukratko, dobra i strateški usmjerena interpretacija stvara kvalitetan turistički proizvod koji potiče na turistički posjet, emocionalno povezivanje posjetitelja s destinacijom i atrakcijom te, posljedično, moguće ponovno vraćanje. Stoga, iako Ravna Gora nema značajnih prirodnih turističkih atrakcija u usporedbi s drugim mjestima u Gorskom kotaru, ima mogućnost turistički se promovirati kvalitetnim interpretacijama ravnogorske baštine na druge načine, primjerice, kroz događanja ili kroz kulturne znamenitosti poput Centra za posjetitelje o velikim zvijerima ili Planinarskog doma u Staroj Sušici. U nastavku teksta pozornost će usmjeriti na organizirana događanja u Ravnoj Gori.

5. Turistička događanja u Ravnoj Gori

U ovom poglavlju analizirat će turistička događanja u Ravnoj Gori, a koja su kao takva navedena na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora. Na stranici su navedeni: Festival starina iz bakine škrinjice, Ljeto u planini, Festival gljiva i plodova jeseni, Kulturna jesen, Festival vune, Božićna bajka, Zimski adrenalin. Ljeto u planini obuhvaća događanja Dan bazge, Dan borovnica i turizma, Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ i Panfest – festival zvuka. Kulturna jesen odnosi se na događanja Festival komorne glazbe, koncert Mladi mladima i Ravnogorsku večer, dok Božićna bajka obuhvaća događanja Došašće u Ravnoj Gori, Pršu bŭ Svŭt Mikula, Doček Djeda Mraza, Badnjak u Ravnoj Gori,

Božićno novogodišnji koncert i Kreativne radionice izrade božićnih ukrasa. Zimski adrenalin se pak odnosi na događanja Skijaške utrke, Sanjkaški kup Gorskog kotara te Skijering.³¹

Navedena događanja mogu podijeliti na događanja vezana uz blagdane i svetkovine kroz godinu, kulturna događanja, događanja vezana uz prirodu te sportska događanja. U daljnjoj analizi manji fokus ću staviti na blagdane i svetkovine kroz godinu, budući da je većina programa uglavnom posvećena ravnogorskoj djeci te sam dobila dojam da ne ističu turističku namjenu te nisu turistički posjećeni. Pri tome mislim na Doček Djeda Mraza, doček Svetog Nikole pod nazivom „Pršu bŭ Svĭt Mikula“³², Kreativne radionice izrade božićnih ukrasa, Došašće u Ravnoj Gori i Božićno-novogodišnji koncert limene glazbe.³³ Sugovornica Gordana pojasnila je doživljaj dočeka Svetog Nikole ovim riječima: „Za Svetog Nikolu je lijepo, pun Dom. A od turista... A možda netko dođe pogledati ako je u Ravnoj Gori.“

Turistička događanja u Ravnoj Gori u ovom radu tematski dijelim u sljedeće kategorije:

1. Kulturna događanja: Festival starina iz bakine škrinjice, Panfest – festival zvuka, Festival komorne glazbe te Festival vune
2. Događanja vezana za prirodu i okoliš: Dan bazge, Dan borovnica, Festival gljiva i plodova jeseni
3. Sportska događanja: Sanjkaški kup Gorskog kotara, Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“, Skijering, Balkan Cup (međunarodno natjecanje u skijaškom trčanju), Mountain Madness utrka s preprekama, Forest Run utrka.

Razlog navedenoj podjeli jest tematska sličnost događanja, a odnosi se na sport, prirodu i kulturu, te sam podjelu napravila s obzirom na zajedničke nazivnike koje sam uočila, iako se tematske karakteristike međusobno i isprepliću. Svjesna sam moguće dvojbenosti ove podjele, no za potrebe ovog istraživanja smatram ju najprikladnijom. U nastavku rada ću prema navedenim skupinama opisati i analizirati turistička događanja u Ravnoj Gori.

³¹ <http://www.tz-ravnagora.hr/list/2428/manifestacije> (pristup 20. 6. 2019.). Informacije o Balkan Cup natjecanju, Mountain Madness te Forest Run natjecanju dobivene su razgovorom s direktoricom Turističke zajednice Općine Ravna Gora.

³² Prijevod ravnogorskog govora: „Stiže Sveti Nikola“.

³³ <http://www.tz-ravnagora.hr/list/2433/bozicna-bajka> (pristup 27. 10. 2019.).

5.1. Kulturna događanja u Ravnoj Gori

Kulturna događanja u Ravnoj Gori obuhvaćaju Festival starina iz bakine škrinjice, Panfest – festival zvuka, Festival komorne glazbe te Festival vune.

Festival starina iz bakine škrinjice organizira Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“ od 2009. godine, s namjerom edukacije i obilježavanja ravnogorske baštine. Kroz godine program ovog događanja se mijenjao radi prilagodbe i privlačenja većeg broja ljudi. Tako se od početaka do 2012. godine održavala izložba namještaja u suradnji s Udrugom umirovljenika Ravne Gore, a nakon toga je program uključivao izložbu starina, rukotvorina i sudjelovanje KUD-ova iz cijele Hrvatske. Posljednje tri godine program uključuje tradicijske radionice s djecom pod nazivom „Kak sa dilal noši stori“³⁴, izložbe starih fotografija i koncert evergreena „Pjesme naše mladosti“ jer kako sugovornica Blažica, predsjednica udruge, kaže: „Bolje prolazi kod posjetitelja“. Predsjednica udruge, ujedno i moja sugovornica, 2008. godine je izdala i knjižicu *Ravnogorski plodovi gorja – tajne iz bakine škrinjice* (Sveticki 2008), dok je u jesen 2018. godine, u sklopu desete obljetnice održavanja Festivala, izdala knjigu *Kuharica iz bakine škrinjice* (Sveticki 2018), koja kroz osobne priče o običajima dočarava tradicijska jela ravnogorskog i goranskog kraja.³⁵ Kako mi je navela, i promocija knjige na različitim događanjima također pripada pod projekt Festival starina iz bakine škrinjice:

„Pod Škrinjicu radimo još i promociju knjige. 9. lipnja idemo u Pakrac s knjigom, pa u Požegu³⁶. I za Advent u Zagrebu. To ti je sve pod Škrinjicu.“

Panfest – festival zvuka inicijativa je Mješovitog pjevačkog zbora Gimpl u suradnji s Turističkom zajednicom općine Ravna Gora. Festival se održava ljeti, a čine ga nastupi gostujućih pjevačkih zborova. Sugovornica Ivona pojasnila je da se događanje organizira radi druženja zborova te ujedno i koncerta za publiku. Dodatni razlog je što žele imati dva koncerta godišnje³⁷. Od 2004. do 2013. godine dio programa ili cijeli program se održavao u šumi te obuhvaćao druženje, igre, ručak, sportska natjecanja, a navečer bi se održao koncert zborova u Domu kulture u Ravnoj Gori.³⁸ Od tada se program odvija samo u Domu kulture samo kao koncert (Prilog 1). Sugovornica Ivona, koja je i sama članica zbora Gimpl, kao

³⁴ U prijevodu: „Kako su radili naši stari“.

³⁵ http://www.plodovigorja-gk.hr/iz_bakine_skrinjice/zapoceo-10-festival-iz-bakine-skrinjice/ (pristup 20. 6. 2019.).

³⁶ U Požegi je Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“ sudjelovala na Aurea Festu.

³⁷ Jedan se odnosi na Božićno-novogodišnji koncert, drugi na Panfest.

³⁸ <http://www.tz-ravnagora.hr/product/2289/pan-fest-festival-zvuka> (pristup 20. 6. 2019.).

razlog skraćenog programa navela je otežano uspješno izvođenje programa budući da prvo provedu cijeli dan u prirodi, a navečer moraju održati koncert. Dodatni razlog je sudjelovanje zbora Gimpl na televizijskom natjecanju „Do posljednjeg zbora“ 2013. godine na Hrvatskoj radioteleviziji, čime su si podigli reputaciju i upoznali respektabilne zborove te si nisu mogli dopustiti ugrožavanje uspješnog večernjeg koncerta. Razlog za odvijanje koncerta u Domu kulture bila je i mala posjećenost koncerta u šumi. Pokušali su održati koncert i u centru Ravne Gore na ljetnoj pozornici, no to je uglavnom rizično zbog mogućih vremenskih neprilika. Izbor gostujućih zborova mijenja se od godine do godine. Članovi zbora prvo odrede datum i zatim zovu goste s kojima se žele družiti, zblížiti se i s kojima se dobro slažu.

Prilog 1. Panfest – festival zvuka 2019. godine. Fotografirala: Gordana Podobnik, 14. 9. 2019.

Kako mi je direktorica Turističke zajednice pojasnila, Festival komorne glazbe je višednevno događanje u rujnu koje okuplja poznata i uspješna glazbena lica klasične glazbe. Program Festivala obuhvaća večernje koncerte, uglavnom u četvrtak, petak i kroz vikend, a organizira ga Turistička zajednica Općine Ravna Gora u suradnji s poznatom ravnogorskom pijanisticom Nadom Majnarić. Festival komorne glazbe prvi put se organizirao 2003. godine, a kroz 16 godina u programu je sudjelovalo stotinjak gostujućih izvođača. Festival ima uspostavljenu suradnju s Osnovnom školom dr. Branimira Markovića tako da učenici škole redovito posjećuju Festival (Prilog 2), zajedno s drugim posjetiteljima, uglavnom Ravnogorcima. Sugovornica Gordana mi je prepričala da je glavna organizatorica Nada Majnarić ponosna što

može svjetski poznate izvođače dovesti u Ravnu Goru i dati dašak svog umjetničkog života u Beču, a glavni cilj organizacije joj je obogatiti kulturni život Ravne Gore.

Prilog 2. Učenici Osnovne škole Dr. Branimira Markovića na Festivalu komorne glazbe 2019. godine. Fotografirala: Gordana Podobnik, 14. 9. 2019.

Festival vune je prvi put organiziran 2013. godine od strane članica udruge Goranske vunarice, u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Ravna Gora. U sklopu Festivala sudjelovali su vunarari iz cijele Hrvatske, a od 2017. godine i iz Slovenije. Motivacija za organizaciju Festivala je bilo okupljanje vunara, druženje, razgovori o problemima, uspjesima, razmjena iskustava, budući da su se uglavnom samo kratko viđali na sajmovima. U sklopu Festivala su se, osim prezentacije vunarskih proizvoda i razmjene vunarskih iskustava, organizirale radionice za javnost te popratni glazbeni koncert. Festival se redovito održavao dva dana, prvi dan kao radni dan, a drugi kao sajmišni. Od 2018. godine, zbog nezadovoljstva organizatorica posjećenošću Festivala, događanje se počelo održavati u sklopu Festivala gljiva i plodova jeseni koji se sada naziva Festival vune, gljiva i plodova jeseni. U sklopu novog događanja program se odnosi na radionice filcanja vune namijenjene posjetiteljima događanja.

Navedena kulturna događanja u Ravnoj Gori organiziraju Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“, Mješoviti pjevački zbor Gimpl, pijanistica Nadica Majnarić, a u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Ravna Gora. Ciljevi organiziranja su obogaćivanje kulturnog života u Ravnoj Gori te događanja nisu primarno turistički usmjerena. To je potvrdila i

direktorica Turističke zajednice navodom da ova događanja posjećuju uglavnom stanovnici Ravne Gore i Gorskog kotara: „Kultura... Ono... Najviše za žitelje Ravne Gore.“ Navedena događanja tematski obuhvaćaju glazbu te revitalizaciju starih zanata i tradicijskih obrta. Glazbeno izražavanje odnosi se na zborsko pjevanje na Panfestu, komorne izvedbe na Festivalu komorne glazbe te nastupe na koncertu vječnih hitova u sklopu Festivala iz bakine škrinjice. Tradicijski obrti obuhvaćeni su u sklopu radionica na Festivalu iz bakine škrinjice te na Festivalu vune čime organizatori žele posjetitelje, u prvom redu djecu, educirati o ravnogorskim tradicijskim obrtima budući da su u sklopu oba programa uključene radionice za djecu. Prema aktivnostima i inicijativama različitih udruga i pojedinaca u Ravnoj Gori u kulturnom sektoru, primjećujem da glazba ima veliku ulogu u kulturnoj baštini Ravne Gore. Što se obrta tiče, vidi se potencijal i motivacija organizatora, no u manjoj mjeri u odnosu na glazbu.

5.2. Događanja vezana za prirodu i okoliš

Ova događanja obuhvaćaju Dan bazge i Dan borovnica koji se organiziraju tokom ljeta te Festival vune, gljiva i plodova jeseni koji se organizira u jesen. Događanja organizira Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“ u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Ravna Gora, a krilatica im glasi „U skladu s prirodom“³⁹. Udrugu čine bivša direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora Blažica Sveticki i njezina kći. Blažica je 1997. godine osnovala tvrtku naziva Kota d.o.o., koja se bavila promicanjem turizma u Ravnoj Gori i Gorskom kotaru, a istovremeno je radila u Turističkoj zajednici Općine Ravna Gora. Od 2008. godine tvrtka je prestala djelovati, a osnovali su udrugu koja se financira preko dobrovoljnih priloga, prodaje proizvoda poput likera i sokova te sufinancira kroz natječaje Primorsko-goranske županije i Ministarstva kulture.

Tematski se manifestacije, kao što i sami njihovi nazivi govore, posvećuju plodovima koji se mogu pronaći u goranskoj prirodi, a predstavljaju, kako je u knjižici *Ravnogorski plodovi gorja – tajne iz bakine škrinjice* autorice Blažice Sveticki opisano,

„paletu turističkih događanja koja povezuju rekreativno-edukacijski turizam s gastro ponudom i upoznavanjem prirodnih i kulturnih znamenitosti Gorskog kotara. Baziraju se na dozrijevanju pojedinih plodova tijekom godine te tematski povezuju sa šetnjama, ručkom i drugim aktivnostima” (Sveticki 2008:14).

³⁹ <https://www.facebook.com/Plodovi-gorja-Gorskog-kotara-393582428119682/> (pristup 28. 10. 2019.).

Na tim događanjima sudionici se mogu prošetati prirodom, planinariti uz vodiča, učiti o plodovima iz prirode i njihovim ljekovitostima, degustirati domaće proizvode i družiti se.

Može se reći da ova događanja postavljaju temelj na koji se dodaju druge aktivnosti. U slučaju Festivala gljiva i plodova jeseni, 2017. godine organizirala se i rekreativna biciklijada Dvorac – Stara Sušica, održala se revija narodnih nošnji, natjecanje u kuhanju gljivarskog kotlića, natjecanje u guljenju krumpira, natjecanje kandidatkinja za izbor Kraljice jeseni 2017., sajam, edukativne radionice za djecu i odrasle, priprema i izlaganje tradicijskih jela plodova jeseni.⁴⁰ Godine 2018. događanje je promijenilo ime u Festival vune, gljiva i plodova jeseni, a u sklopu kojeg se 2019. godine održala rekreativna biciklijada, natjecanje u gljivarskom kotliću, radionice filcanja vune, sajam autohtonih proizvoda, planinarska šetnja, izložba gljiva i edukacija o gljivama (Prilog 3).

Prilog 3. Sajmišni dio Festivala vune, gljiva i plodova jeseni 2019. Godine. Izvor:

<https://www.facebook.com/393582428119682/photos/a.531940800950510/531968237614433/?type=3&theater> (pristup 30. 10. 2019.).

Uz Dan borovnica obilježava se i dan turizma⁴¹ u Ravnoj Gori. Dio naziva „turizma“ uveden je 2017. godine kada se obilježavalo 80 godina turizma u Ravnoj Gori (Prilog 4) te je naziv Dan borovnica i turizma ostao i danas. U sklopu tog događanja 2019. godine organizirala se rekreativna biciklijada, koncert puhačkih orkestara, turističko razgledavanje brda Javorova kosa te večernji glazbeni program.

⁴⁰ <https://www.facebook.com/events/1647671368597826/> (pristup 30. 11. 2019.).

⁴¹ Događanje se uglavnom organizira prvi vikend u srpnju.

Prilog 4. Fotografija prvog turističkog posjeta Ravnoj Gori upotrijebljena 2017. godine za obilježavanje 80 godina turizma u Ravnoj Gori. Izvor:

<https://www.facebook.com/turistickazajednica.ravnagora/photos/a.443717082444180/762351020580783/?type=1&theater> (pristup 4. 9. 2019.).

Događanja navedene udruge organiziraju se i po cijelom Gorskom kotaru, tematski se prilagođavajući prirodi i plodovima iz prirode, odnosno plodovima gorja. Među njima su Dan krušaka u Čabru, Dan jabuka u Brodu na Kupi te Dan bobičastog voća u Fužinama i Liču. U sklopu programa za Dan krušaka organizirano je planinarenje uz turističkog vodiča, boravak na imanju Obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva Pintar u Čabru, izložba autohtonih proizvoda. U sklopu Dana jabuka u Brodu na Kupi također je organizirano planinarenje uz vodiča te razgledavanje sajma i znamenitosti Broda na Kupi. U sklopu Dana bobičastog voća bila je organizirana turistička šetnja uz vodiča, vožnja turističkim vlakićem uz razgledavanje etnografske zbirke u Liču, obiteljskog imanja OPG „Starčević“ te degustacije slastica i pića od bobičastog voća⁴².

Događanja vezana za prirodu i okoliš u Ravnoj Gori vezana su uz rad Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, kojoj je organizacija takvih događanja ujedno i primarna aktivnost. Događanja okupljaju do stotinjak turista, a edukacijama, degustacijama i boravkom u prirodi

⁴² <https://www.facebook.com/Plodovi-gorja-Gorskog-kotara-393582428119682/> (pristup 28. 10. 2019.).

prikazuju najjače adute Gorskog kotara – prirodne ljepote i kvalitetu proizvoda iz prirode. S time se slaže i direktorica Turističke zajednice:

„Ti možeš okusit proizvode, kupit proizvode, biti u prirodi, bicikliranje, planinarenje...
To su za sad manifestacije koje najviše privlače goste turiste u Ravnu Goru.“

Privlačenje turista ne čudi ni zato što je udruzi organizacija ovih događanja ujedno i izvor prihoda te su ona prilagođena turističkim potrebama i turistima kao ciljnoj skupini. Udruga za svoja događanja surađuje i s turističkom agencijom „Autoturist“, a izleti se prodaju i na stranici Ponuda Dana za usluge e-trgovine. Primjer koji sam na Ponudi Dana našla jest aranžman vezan za Dan borovnica i turizma, naziva: „Dan borovnica u Ravnoj Gori uz posjet kanjonu Kamačnik⁴³ - degustirajte slasne voćne delicije i kušajte divovsku štrudlu, izlet s prijevozom za 119 kn!“⁴⁴. Nemam informacija koliko je ljudi kupilo ponudu, no naišla sam na recenziju korisnice Lane Kralj:

„Divno proveden dan u Gorskom kotaru! Prvo obilazak kanjona Kamačnik, potom odlazak u Ravnu goru gdje su nas dočekali s kolačima od borovnica, kiflicama s borovnicama, kremom od sira s borovnicama i likerom od borovnica! Nakon toga vođeni pohod na Javorovu kosu i izvor vode Božji studenac, poslije 'napad' na divovsku štrudlu od borovnica i slobodno vrijeme do povratka u ZG! Super organizacija i preporučam!“⁴⁵

Iz ovog primjera prepoznajem kombinaciju turističkog događanja u Ravnoj Gori i prirodne turističke atrakcije u Gorskom kotaru (u ovom slučaju u Vrbovskom), što ponovo prikazuje nedostatak prirodnih turističkih atrakcija u Ravnoj Gori, no i suradnju na razini Gorskog kotara, o kojoj je govorila direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora.

5.3. Sportska događanja u Ravnoj Gori

Sportska događanja u Ravnoj Gori obuhvaćaju Sanjkaški kup Gorskog kotara, Skijering, Balkan Cup, Mountain Madness utrku s preprekama, Forest Run utrku i Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“.

⁴³ Kanjon Kamačnik pripada Gradu Vrbovskom.

⁴⁴ https://www.ponudadana.hr/putovanja/putovanja-kontinentalna-hrvatska/Dan-borovnica-u-Ravnoj-Gori-uz-posjet-kanjonu-Kamacnik-degustirajte-slasne-voce-delicije-i-kušajte-divovsku-strudlu-izlet-s-prijevozom-za-119-kg-44157_1# (pristup 20. 12. 2019.).

⁴⁵ ibid.

Sanjkaški kup Gorskog kotara obuhvaćao je natjecanja u sanjkanju koja su se odvijala i u drugim mjestima u Gorskom kotaru. O sanjkaškom kupu mi, osim direktorice Turističke zajednice, nitko nije znao reći više informacija. Direktorica je navela da se radi o organizaciji sanjkaških utrka svaki vikend u jednoj turističkoj zajednici. Kup je prvi put počeo na zimu 2010./2011. godine te je trajao do zime 2016./2017. godine. Direktorica je opisala završetak organizacije: „Na žalost zadnjih godina nemamo baš neke sreće sa snijegom pa smo puno tih utrka morali otkazati, onda nismo imali dovoljan broj održanih i sve je to lagano prošlo k vragu.“ U slučaju Ravne Gore utrke su se održavale na sanjkalištu u Kupjaku u sklopu ugostiteljskog obrta Krčma „Gina“. Ukupno je u pravilu bilo 9 utrka te jedna završna, dok je u praksi to znalo varirati, ovisno o snježnim uvjetima. Na utrkama je znalo biti 30-ak natjecatelja, uglavnom ljudi iz Gorskog kotara te ljudi iz Istre i Rijeke. Od posjetitelja je većinom bila rodbina natjecatelja. Direktorica Turističke zajednice je posjećenost usporedila s utrkama skijaškog trčanja: „Ma to ti je ko na skijašima, natjecatelji plus rodbina.“

Skijering je adrenalinski sport koji potječe iz Finske, a u sklopu kojeg automobil na do 8 metara dugom užetu vuče skijaša po zaleđenoj snježnoj stazi brzinom od 50 do 100 km/h. Na pogonskim kotačima vozila obvezne su zimske gume, a nije dozvoljeno korištenje lanaca niti takozvanih čavlerica, koje su u prošlosti vozači koristili. Pobjednik je onaj koji stazu savlada u najkraćem vremenu.⁴⁶ U Ravnoj Gori su se skijering utrke počele održavati od 1970. godine, organizirane od strane Auto-moto društva Ravna Gora. U sklopu društva su na volonterskoj bazi djelovali zainteresirani Ravnogorci. O skijeringu mi također nitko od sugovornika nije znao reći nešto više, osim sugovornice Gordane. Prema njezinu mišljenju, skijering je bio spoj gušta i sposobnosti. Sudjelovali su vrsni skijaši koji su skijaške vještine spajali s adrenalinom i ljubavi prema brzini. Sugovornica je opisala i pozadinu skijeringa: „Skijanje je tada bilo način života. Svako slobodno vrijeme se koristilo za skijanje.“ Staza je najvećim dijelom bila uzbrdo zbog sigurnosti skijaša. U prosjeku je bilo dvadesetak natjecatelja koji su morali biti članovi Auto-moto saveza Jugoslavije. Natjecatelji su dolazili uvijek iz Oroslavja, Zagreba, Rijeke, a svog su predstavnika imala i sva mjesta u Gorskom kotaru. Kako je sugovornica navela, skijering natjecanja su jako zabavljala gledatelje kojih je bilo duž cijele staze. I sama se prisjetila: „I ja se sjećam jer sam i ja gledala. Zanimljivo je, kao da gledaš slalom. To su bile vratolomne stvari, adrenalinske ustvari.“ Završetak tradicije skijeringa u Ravnoj Gori bilježi se krajem 1980-ih, a 2009. godine ju je ponovno oživio Auto-klub Ravna Gora. Auto-klub Ravna Gora danas ima između 20 i 30 članova, a Prvenstvo

⁴⁶ <http://www.tz-ravnagora.hr/product/2408/skijering> (pristup 28. 10. 2019.).

Ravne Gore organizira uglavnom u veljači, u snježnim uvjetima (Prilog 5). Sugovornica Gordana mi je ispričala da na Prvenstvu sudjeluje od 15 do 20 ekipa, iz Istre, Rijeke, Novog Vinodolskog, Ogulina, Karlovca, Zagreba, Hrvatskog zagorja, a procjenjuje se da kroz cijeli dan događanje posjeti oko 200 do 300 gledatelja, što domaćeg stanovništva, što pratnje natjecatelja.

Prilog 5. Skijering natjecanje. Izvor: <http://www.tz-ravnagora.hr/product/2408/skijering>
(pristup 28. 10. 2019.).

Zimske aktivnosti u Ravnoj Gori uključuju i utrke skijaškog trčanja, kao i međunarodno natjecanje u skijaškom trčanju naziva Balkan Cup, na kojem sudjeluju članovi reprezentacija s područja jugoistočne Europe i šire. Organizacija navedenih utrka u rukama je Trkačkog skijaškog kluba Ravnogorac. Klub je osnovan 1993. godine, otkad bilježi brojne uspjehe kao najbolji klub u Hrvatskoj, dok se tradicija skijanja u Ravnoj Gori bilježi još od 1933. godine u sklopu skijaške sekcije Hrvatskog planinarskog društva „Bjelolasica“ (Skender 2013:6). U Trkačkom skijaškom klubu Ravnogorac aktivno sudjeluje 30 skijaša, a ukupno ima 64 člana⁴⁷. Utrke se organiziraju u snježnim uvjetima, po Gorskom kotaru, na Platku i Sljemenu. Svaki skijaški klub organizira najmanje jednu utrku u sezoni, dok je najviše riječ o oko 5 utrka. Ako u sjedištu određenog kluba nema snježnih uvjeta, utrka se organizira tamo gdje postoje dobri uvjeti.

⁴⁷ Članovi uključuju i skijaše i roditelje skijaša.

Mountain Madness Croatia i Forest Run dvije su utrke trčanja koje zajedno okupljaju preko 300 trkača. Mountain Madness Croatia organizira lokalni obrt CroFull Adventure, čiji je osnivač 26-godišnji reprezentativac skijaškog trčanja, uz pomoć ravnogorskih udruga mladih i Trkačkog skijaškog kluba Ravnogorac (Prilog 6). Utrku Forest Run organizira ravnogorska udruga mladih „Mataferčak“. Ova događanja pružaju avanturu i rekreaciju na specifičnoj terenskoj konfiguraciji Ravne Gore. Organizacije navedenih utrka pokazuju ambiciju mladih za razvijanje potencijala sportsko-rekreativnog turizma. To dodatno potvrđuje i organizacija rekreativnih biciklijada od 2017. godine od strane Udruge mladih Futurum Montis u sklopu Dana borovnica i turizma te Festivala vune, gljiva i plodova jeseni.

Prilog 6. Isječak s Mountain Madness Croatia utrke 2017. godine. Izvor:

https://www.facebook.com/MountainMadnessCroatia/?_tn_=%2Cd%2CP-R&eid=ARDa_BTkgoIqhlmgp8WklIT_tEOce8xb56tFM7DT0aK6iQfKEnkFIXp_VV_mRJH-t_2IM2Jc6-wAqOVw (pristup 4. 9. 2019.).

Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ inicijativa je ravnogorskih nogometnih entuzijasta u suradnji s udrugom mladih „Mataferčak“. Turnir okuplja suparničke ekipe koje mogu biti sastavljene isključivo od igrača koji žive u pojedinoj ulici, odnosno dijelu Ravne Gore ili, ako su iz drugih mjesta i gradova, trebaju po nečemu pripadati ulici ili dijelu mjesta za čiju ekipu nastupaju.⁴⁸ Ovaj turnir od početne 2010. godine kontinuirano okuplja mještane i uz razonodu i sportski duh jača osjećaj ponosa i pripadnosti budući da skupine igrača predstavljaju svoju ulicu kao najbolju ulicu Ravne Gore. S obzirom na to da sam prisustvovala turniru 2019. godine, mogu reći da je entuzijazam mladih velik te se čini da je

⁴⁸ <http://www.tz-ravnagora.hr/product/2298/ravnogorske-ulice-malonogometni-turnir> (pristup 15. 12. 2019.).

to velik dan za Ravnu Goru. Mladi koji studiraju ili rade izvan Ravne Gore obavezno taj vikend dolaze kući predstavljati svoju ulicu. Često se zna čuti izraz: “Ulice su [tada]”, što znači da se taj vikend posvećuje ovome turniru, dok ostale obaveze padaju u drugi plan. Kraj natjecateljskog dana obilježava veliko proglašenje u centru mjesta popraćeno večernjim programom i zabavom.

Turistička sportska događanja u Ravnoj Gori obuhvaćaju natjecanje u nogometu, trčanju, skijaškom trčanju, skijeringu ta sanjkanju koje zapravo više nije aktivno. Ova događanja organiziraju ravnogorske udruge – Skijering organizira Auto-klub Ravna Gora, Balkan Cup Trkački skijaški klub Ravnogorac, Forest Run i Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ organizira Udruga mladih „Mataferčak“, dok Mountain Madness natjecanje obrt CroFull Adventure. Projekti Skijering, Balkan Cup i Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ nastali su iz ljubavi organizatora prema navedenim sportovima te su prvenstveno namijenjeni užoj skupini koja zadovoljava određene uvjete za sudjelovanje. To su, primjerice, posjedovanje skijaške opreme za sudjelovanje na skijaškim utrkama i automobila ispravnog za vožnju utrke skijeringa ili povezanost s Ravnom Gorom i pripadnost određenoj ulici ili kvartu za sudjelovanje na Malonogometnom turniru „Ravnogorske Ulice“. Nadalje, Mountain Madness i Forest Run utrke trčanja namijenjene su svim ljubiteljima trčanja, nevezano za dob, spol, fizičku mogućnost itd. Zaključno, sva natjecanja su prvenstveno namijenjena sudionicima, ne toliko gledateljima ili široj javnosti. Nadalje, prema inicijativama različitih udruga, prepoznajem da događanja u sportskom turizmu nisu pod dominacijom jedne organizacije, već više njih, ovisno o interesima. Također primjećujem i da skijering i skijaško trčanje imaju dužu tradiciju u Ravnoj Gori, koja traje od drugog dijela druge polovice 20. stoljeća.

U navedenim događanjima iz sve tri tematske skupine vidim veliku ulogu pojedinaca i udruga pri inicijativi i organizaciji. Sva se događanja aktivno organiziraju, osim Sanjkaškog kupa Gorskog kotara koji se više ne održava i Festivala vune koji se više ne organizira kao samostalno događanje, iako su i oni navedeni na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora. Skijering, utrke skijaškog trčanja te Mountain Madness i Forest Run primarno nisu usmjereni na širu turističku publiku već na sudionike natjecanja koje žele okupiti. Jednako tako Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ okuplja ljubitelje nogometa, koji su ujedno i stanovnici Ravne Gore ili su na neki način povezani s Ravnom Gorom. Kulturna događanja organiziraju se radi edukacije i revitalizacije tradicije te obogaćivanja kulturnog života u Ravnoj Gori. Sukladno tome, stanovnici Ravne Gore u većoj

mjeri, u odnosu na turiste, posjećuju kulturna događanja, među kojima su Festival komorne glazbe, Festival starina iz bakine škrinjice te Panfest – festival glazbe. Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“ svoja događanja koja su tematski vezana za prirodu primarno namjenjuje turistima, njihovom boravku i uživanju u prirodnim ljepotama Gorskog kotara, odnosno Ravne Gore. Time ta događanja imaju i najveću ulogu pri promicanju turističke ponude i turizma u Ravnoj Gori, dok su ostala događanja više usmjerena na manje interesne skupine ili ravnogorsku lokalnu zajednicu. U narednom poglavlju naglasak ću staviti na reakcije i odnos stanovnika Ravne Gore prema događanjima u Ravnoj Gori.

6. Ravnogorci o turističkim događanjima

Pri etnološkom i kulturnoantropološkom proučavanju stvaranja festivala, odnosno javnih događanja, osim naglaska na organizatorima i dionicima koji su uključeni u pokretanje, potrebno je proučavati i druge sudionike te načine na koje oni stvaraju vlastita iskustva. Događanja sudionicima omogućuju iskakanje iz rutine i pridavanje dodatne kvalitete vlastitom životu, koja je određena njihovim individualnim interesima, ali i standardima kulture u kojoj se nalaze, a koja određuje što je i kakva bi kvaliteta života trebala biti (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:52). Sudionici i posjećenost događanja važan su znak za određivanje njihove uspješnosti budući da se događanja i organiziraju u svrhu da ih zainteresirani sudionici posjete i uživaju u programu. Pri tome se ne mora nužno govoriti o broju sudionika, no kod slučaja turističkih događanja, cilj je ipak popularizirati i promovirati turistički proizvod i destinaciju određenoj ciljanoj skupini.

Kao sve popularnija turistička događanja u Ravnoj Gori, direktorica Turističke zajednice navodi sportska natjecanja u trčanju, poput utrka trčanja Forest Run i Mountain Madness, zatim događanja Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“ – Dana bazge, Dana borovnica i turizma, Festivala vune, gljiva i plodova jeseni. Posjećenost događanja organiziranih od strane Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, osim Direktorice Turističke zajednice, komentirala je i jedna od glavnih organizatorica, sugovornica Blažica:

„Posjećenost... Pa, mislim... U redu je. To ti nisu masovke. Kad su borovnice i gljive je nešto više. Ali kreće se od 20 do 50 ljudi. Ako imamo preko agencije autobus, onda je više. A individualaca, 15-ak, a ove masovne grupe 100 čak. Nisu toliko masovke, velim, ali je za ciljanu skupinu. Ako je previše ljudi, ne možeš se ni posvetiti ljudima. Najljepše je kad je grupa od 50.“

Na Dan borovnica i turizma, obično prve subote u srpnju, održava se i večernji koncert koji je inicijativa Turističke zajednice. Prema osobnom iskustvu, ali i iskustvu mojih sugovornika, taj dan se osjeti veća turistička posjećenost u Ravnoj Gori. Na izdanju 2019. godine, na događanju Dan borovnica i turizma su, uz ostale posjetitelje, došla i dva autobusa posjetitelja preko putničke agencije, što čini veću turističku aktivnost nego uobičajeno.

S druge strane, mlađe sugovornice Ivona i Lana nisu baš zadovoljne programom jer, kako je Lana navela, ne događa se ništa posebno zanimljivo:

„A kažem ti, ti Dani borovnica, izgleda ko da ima ljudi, a malo truda, kužiš. Isto svake godine. Svaki put isto. Kad čuješ Dani borovnica, znaš da si to vidio i da ne moraš ići na to. Treba smisliti nešto da privuče širu publiku. Nije dovoljno samo sjediti za štandovima. Kad su bile 'Ulice', mi smo otišli tamo, u centru se pola dana nije događalo ništa.“

Sugovornica Micika napomenula je važnost rada Blažice Sveticki i rezultate koje ima za Ravnu Goru: „Ali da nije nje, ne bi se ni znalo za Ravnu Goru. Da nije Blažice, ne bi se ni znalo. Neće se nitko ni prihvatit toga.“ S druge strane, jedna od sugovornica zamjera zanemarivanje šire slike kod organiziranja navedenih događanja u organizaciji Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, smatrajući da, uz dio koji je važan za djelovanje udruge, postoji i veći potencijal. No, svjesna je da je rad udruge Blažici Sveticki jedan od izvora financiranja te da pritom strategija za promicanje ravnogorskog turizma ne mora nužno biti u prvom planu njezinog djelovanja.

Sportska natjecanja u trčanju u Ravnoj Gori okupljaju ljude bez obzira na dob i spol, sportaše, rekreativce, odnosno sve željne boravka u prirodi, avanture i sporta. Svako natjecanje kontinuirano okuplja stotinjak sudionika i ona počinju polako širiti svoje djelovanje. Tako je 2019. godine organizirana i zimska verzija Mountain Madness Croatia utrke. Do svoje ciljane skupine organizatori uglavnom dolaze promocijom na društvenim mrežama i sponzoriranim objavama na njima čime se širi broj sudionika i korisnika, što znam budući da sam i sama sudjelovala u organizaciji Mountain Madness Croatia utrke 2017. godine, kao članica Udruge mladih Futurum Montis.

Događanja koja nisu izrazito turistički posjećena i predstavljena, već usmjerena na lokalno stanovništvo i male ciljane skupine jesu događanja Festival starina iz bakine škrinjice, Panfest – festival zvuka, Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“, Skijering, Balkan Cup i druga skijaška natjecanja.

Kao što sam navela, program Festivala starina iz bakine škrinjice se kroz godine mijenjao radi privlačenja većeg broja posjetitelja. Sugovornica Blažica je pojasnila:

“Tak smo se jako mučili, vukli ormare, kuhinje. I to smo sve izložili i onda je došlo ljudi koliko je. I onda se pitaš za koga to radiš. Onda smo ti radili za domaće, ali onda smo si mislili hoćemo li nekoga pozvati. Ne znam jesi li bila u dvoranu u školi. To ti je bilo 200 izvođača, nastupi, KUD-ovi, a publike... Ljudi izlažu, a kome izlažu? No dobro... I onda sam skužila da je to previše posla i previše troškova, a premalo ljudi vidi. I sada sam onda 'Škrinjicu' stavila da su to Pjesme prošle mladosti⁴⁹, i to je posjećeno bolje. Recimo 80% bolje nego prije. Jer dođu svirači, ljudi dođu, veseli su. A i potrošimo manje.”

Panfest – festival zvuka okuplja ravnogorski mješoviti zbor Gimpl, gostujuće zborove i publiku. Posjećenost od strane lokalnog stanovništva kroz godine ovisila je o lokaciji održavanja, dok, prema navodu sugovornice Ivone, lokacija nije utjecala na malu turističku posjećenost:

„A dobro, prije je bilo drukčije, ali ni to nije privlačilo turiste. Prije je bilo u šumi. I tako, bili su zborovi, a na kraju se opet svelo da [zborovi] pjevaju jedni drugima.“

Događanje se zatim održalo na privatnom imanju te naposljetku u Domu kulture gdje je najposjećenije. Sugovornica Ivona kaže da je posjećenost solidna i da se popuni trećina Doma, no i da je puno popularniji i posjećeniji Gimplov božićni koncert: „A isto je bio kreat dom. A od svuda su došli ljudi. Mislim, začudiš se ful koliko ljudi dođe.“ Sugovornica Gordana smatra da je Panfest posjećeniji otkad je zbor Gimpl sudjelovao na televizijskom zbornom natjecanju „Do posljednjeg zbora“: „Dosta je posjećen otkad su Gimpli bili na televiziji, ali kako se počeo program odvijati u Domu [kulture], izgubilo se ono plansko⁵⁰.“ Iako Panfest pokazuje solidnu uspješnost, sugovornica Ivona ne smatra da je to turističko događanje namijenjeno turistima:

⁴⁹ Pjesme prošle mladosti je koncert evergreena u sklopu Festivala starina iz bakine škrinjice. Koncert je otvoren za prijave različitih izvođača, a pod kategorijama Tradicijska glazba i Zabavna glazba. Izvođači su različiti, od lokalnih ravnogorskih tamburaša, do klapa, KUD-ova, pjevačkih skupina i drugih glazbenih udruga iz Gorskog kotara i šire (<https://www.facebook.com/Plodovi-gorja-Gorskog-kotara-393582428119682/>; <https://www.facebook.com/events/2029869853986188/>, pristup 24. 11. 2019.).

⁵⁰ Sugovornica pod time misli na originalnu ideju održavanja Festivala u šumi.

„Ali... Ne znam... Mislim da Panfest ne privlači turiste nego ljudi koje znaju za nas. Nije namijenjeno prvenstveno turistima. [...] Dobro, ne znam. Sigurno je dobro da dođu neki ljudi, ali nije mi to neki turizam.“

Malonogometni turnir „Ravnogorske Ulice“ okuplja pretežito lokalno stanovništvo koje se često vrlo radije navedenom događaju. Na turniru održanom 2019. godine sudjelovalo je 113 sudionika (Pleše 2019). Iz osobnog iskustva znam da se mladi u Ravnoj Gori radije tom događanju i rijetko ga propuštaju. Osim okupljanja mladeži i stanovništva Ravne Gore, prepoznaje se i ponos zbog pripadnosti određenoj ulici ili dijelu Ravne Gore navijanjem za svoju ekipu, a kod nogometaša srčanom borbom za titulu najbolje ulice u Ravnoj Gori. Ovo događanje nije izrazito promovirano zbog manjka potrebe za većom promocijom budući da se sudionici međusobno poznaju te usmeno komuniciraju.

Skijering je događanje o kojem se ne može puno čuti na društvenim mrežama, a ni usmenom promocijom. Iako se o natjecanju nekoliko puta govorilo u medijima, poput reportaže portala *Dnevnik.hr* televizijske kuće Nova TV 2018. godine (Margetić 2017), prema komentarima sugovornika dobila sam dojam da se ne ulaže previše truda u širenje zainteresiranosti na širu publiku. Sugovornica Gordana iznijela je mišljenje: „Mislim da ponovo nije zaživio. Odnosi se na ograničenu skupinu, ne širu.“ U vezi natjecanja u skijeringu sam dobila informaciju da kroz dan događanje posjeti i preko 200 ljudi, uključujući i natjecatelje i gledatelje, no gotovo nijedan moj sugovornik, kao ni ja sama, nije znao gotovo nijednu informaciju u vezi toga natjecanja te ga nismo ni posjetili.

U sklopu Festivala komorne glazbe okupi se vrlo malo posjetitelja, što domaćeg stanovništva, što turista. Kako direktorica Turističke zajednice navodi: „To je jako hvalevrijedan projekt, ali jednostavno ne dobiva potreban odaziv.“ Razlozi slabije posjećenosti mogu se prepoznati u slabijem marketinškom angažmanu, što je navela sugovornica Gordana: „Prošle [2018.] godine su mislim plakati postavljeni vrlo kasno i nismo ni znali da se i kada se održava.“

To je naposljetku rezultiralo lošim odazivom publike, čemu je svjedočila i Ivona:

„Mislim, prošle godine je bilo tako da u jednom trenutku nije nitko došao na koncert. Mi smo probu imali u to vrijeme [u susjednoj prostoriji] i Rahela [direktorica Turističke zajednice] je došla do nas kao – 'Dajte dođite, nikog nema'.“

Sugovornica Gordana je ovaj slučaj komentirala s razočaranjem jer o održavanju Festivala nije bila obaviještena osnovna škola, a već je godinama bio običaj da učiteljice s učenicima

dođu na koncert Festivala. Smatra da je to velik dio razloga zašto jednu večer održavanja Festivala nije bilo niti jednog čovjeka u publici.

S generalno lošim marketingom događanja složila se sugovornica Ivona koja je slučajno saznala za održavanje Festivala i 2019. godine:

„Sad je ovaj vikend. Četvrtak, petak, nedjelja. I saznali smo to jer je nama Panfest u subotu pa su nam morali osloboditi [dvoranu za] subotu za koncert. I tako smo saznali da je Festival komorne glazbe.“

Na to nadovezuje i nezadovoljstvo programom i organizacijom općenito:

„Hm. Nisam zadovoljna s njim. Mislim da ima potencijala, ali... Ne znam... Stalno je isto, svake godine. I zna se da će biti malo ljudi, a nitko ne radi na tome da bude više ljudi. Recimo, ja nisam bila od osnovne škole kad smo morali ić, a onak, volim glazbu. Mislim, to je ono – samo da je. A šteta jer su to kvalitetni ljudi.“

Jednim od manje prepoznatih događanja može se smatrati i nekadašnji Festival vune budući da se događanje više ne organizira kao samostalno. Sugovornica Ivona je iznijela mišljenje da Festival ima potencijal za turistički razvitak jer je vuna kao materijal dosta zanimljiva te se svašta s njom može izraditi, no da se potencijal ne iskorištava na optimalan način:

„Isto nemam neko mišljenje. Jer to je isto super, ali nije dobro. Mislim, dobra je ideja i fora stvar, ali nije dobro napravljeno. Ne znam, ne dođe dosta ljudi. Djeluje mi ko da je opet za nas tu.“

Festival je usporedila i s Bundevidjom u Vrbovskom. Bundevidja je izložba autohtono uzgojene hrane i običaja Gorskoga kotara koja se održava od 2004. godine. Program je dvodnevni, a osim izložbe obuhvaća i brojne nastupe folklornih društava, degustaciju raznih jela, natjecanje za najtežu, najmanju i najzanimljiviju bundevu te zabavu. Bundevidja ima velik broj sudionika i vrlo je dobro posjećena.⁵¹

„Poglej Bundevidjadu. Mislim da tamo dođe puno ljudi. A Festival vune je fora. Mislim, vuna je fora i svašta se može s njom. Isto i ne znamo kad je to. Ma mislim i sve. I sadržaj i ostalo [treba unaprijediti].“

Sugovornica Gordana dotakla se i potencijalnog razloga loše posjećenosti Festivala vune koji se odnosi na manjak identifikacije lokalnog stanovništva s tradicijom filcanja vune:

⁵¹ <https://tz-vrbovsko.hr/bundevidjada-2019/> (pristup 20. 10. 2019.).

„Ipak većina Ravnogoraca smatra da filcanje vune i vuna nije autohtono ravnogorski proizvod budući da u Ravnoj Gori nikada nije bilo toliko ovaca, odnosno ovce je možda imala svaka kuća za sebe čisto da se mogu isplesti čarape ili nešto drugo, ali ne toliko da bi bila kultura izrade predmeta filcanjem.“

Međunarodno natjecanje Balkan Cup, prema navodu direktorice Turističke zajednice, ima puno potencijala za promociju Ravne Gore kao skijaške i sportske općine budući da je jedina takva utrka u Hrvatskoj, no događanje nije doseglo punu popularnost, uglavnom zbog nedostatka promocije koja je povezana s vremenskim prilikama, odnosno manjkom snijega i rizikom od neodržavanja natjecanja. Naime, sve tri godine organizacije natjecanja su se, umjesto u Ravnoj Gori, održale u nordijskom centru podno Bjelolasice, a iznad Begovog Razdolja, do kojeg iz Ravne Gore treba oko 45 minuta vožnje. Razlog tome je upravo manjak snijega u Ravnoj Gori na planirane datume održavanja utrke. Otežavajuće okolnosti organizacije su što se zbog nedovoljno snijega ne može dovoljno unaprijed planirati organizacija događanja, unaprijediti organizacija, kao i promocija. Direktorica Turističke zajednice je to ovako pojasnila:

„Najviše je problem snijeg. Oni [Trkački skijaški klub Ravnogorac] nikad ne mogu organizirati to kako treba jer nikad ne znaju kad će biti snijega. I nije ga bilo. I sad, kad bi mi bili sigurni da je taj snijeg postojan toga datuma bi i Balkan Cup zaživio.“

Iz razgovora sa sugovornicima zaključujem da većina njih nije zadovoljna iskorištavanjem turističkog potencijala Ravne Gore. Smatraju da Ravnu Goru radi događanja posjeti malo turista, a ni sami kao članovi lokalne zajednice ne posjećuju velik broj događanja. Najveće nezadovoljstvo izrazile su sugovornice Ivona i Lana koje za mnoga događanja smatraju da mogu ponuditi bolji program. Sugovornica Lana smatra da je turistička ponuda u Ravnoj Gori generalno veoma loša jer Turistička zajednica ne odrađuje posao u onoj mjeri u kojoj bi, prema mišljenju sugovornice, trebala. Ivona se složila, smatrajući da bi trebao postojati neki konkretan plan koji sad baš i ne dolazi do izražaja:

„Mislim da nije baš dobar [turizam u Ravnoj Gori]. Jer nema puno turista. Jer se ne trude dovoljno ljudi koji bi se trebali truditi. Mislim da Turistička zajednica može više napraviti iako znam da nema puno financija koje bi trebala imati. [...] Mislim, ja mislim da bi se dalo samo onak, malo promisliti, surađivat. I bit u tome. Da, mora to izgledat [dobro].“

Za usporedbu uspješno organiziranog događanja navela je projekt Delnička adventska bajka. Delnička adventska bajka je događanje koje se održava za vrijeme Adventa u Gradu Delnicama. Događanje se sastoji od brojnih kulturno-zabavnih aktivnosti i sadržaja posvećenih djeci, poput vožnje kočijom, vlakićem Krampus, interaktivnih bajki za djecu, kreativnih i edukativnih radionica za male vilenjake. Također se u sklopu programa priređuju i koncerti, kazališne predstave i nastupi glazbenih udruga.⁵² Sugovornica Ivona Delničku adventsku bajku smatra uspješnom jer okuplja velik broj ljudi, bez obzira na to što program možda nije najoriginalniji: „Kaj je najbolje, Delnička adventska bajka uopće nije nešto ekstra, a ful puno ljudi dođe.“

Ivona također predlaže manji broj događanja, ali s većim turističkim značajem:

„Onak, Delnice su napravile Adventsku bajku, i to je sve šta su napravili, ali ljudi tamo dolaze. Mi imamo adventsku bajku za nas. Ma sve je za nas. I mislim, moramo imati i to, ali ono. Niš nije za neku veliku masu ljudi. Ili napravi se ovo [događanja u organizaciji Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“], dođu dva autobusa puna ljudi i... Nema nikog, ništa se ne događa i... Kaaj?!“

Prema navodima, ali i izjavi direktorice Turističke zajednice, ne postoji strateški plan razvoja Ravne Gore kao turističke lokacije, već je velik broj različitih događanja, organiziran od strane različitih organizatora i inicijativa, predstavljen kao dio turističke ponude:

„Trebalo bi sjesti i ne napisati nešto da bi napisali, nego nešto čega ćemo se držati. Ako ćemo u Ravnoj Gori razvijati sportski turizam, onda sve mora ići u sportski turizam, onda ne možemo otvoriti muzej starina, ili aktivni turizam, nebitno. Onda treba sve raditi po tome.“

O strategiji potrebnoj za stvaranje turističke lokacije i turističkog proizvoda pisao je Kušen (2002). Prema njemu, da bi došlo do interpretacije turističkog proizvoda, koja je iznimno važna za stvaranje vrijednosti proizvoda, potrebno je prvo odrediti sam proizvod. Prije toga, proizvod je potrebno prvo analizirati i planirati. Najčešće se ta podloga temelji na SWOT analizi⁵³, kao i gotovo svaki ekonomski proizvod (Kušen 2002:14). Zapravo, planiranje turističkog proizvoda je redovito dio planiranja aktivnosti da bi se dosegli određeni ciljevi, a

⁵² https://www.facebook.com/pg/advent.delnice/about/?ref=page_internal (pristup 28. 10. 2019.).

⁵³ SWOT = eng. *strengths* (prednosti), *weaknesses* (slabosti), *opportunities* (mogućnosti), *threats* (ograničenja) (Kušen 2002:14).

moгу se odnositi na fizičku destinaciju, planiranje regionalnih koncepata i procedura, održivosti i suradnje (Timothy 2011:259-263).

Prema istraženom, zaključujem da je u smislu turističke ponude u Ravnoj Gori potrebno više posvećivanja programu i organizaciji turističkih događanja kako bi se privukao veći broj sudionika. U skladu s time, potreban je veći rad na interpretaciji turističkih proizvoda koji bi zainteresirao posjetitelje, utjecao na iskustvo i emocionalno povezivanje (ibid.:230).

Osim navedenog, i Lana i Ivona zamjeraju lošu promociju turističkih događanja u Ravnoj Gori. Ivona je navela: „Tako da mislim da tu Turistička zakaže, ipak ona mora promovirati.“ Lana je pak izjavila: „Zato što nije dobro promovirano i... Ne znam šta bih još rekla. Uglavnom, nije dobro. Ne iskorištavamo to što imamo.“

Ako željena informacija ne dopire do ciljane skupine koju zanima određeni turistički proizvod, odnosno atrakcija, posjećenost bi mogla biti manja od priželjkivane. Kvalitetan prijenos informacija pokazuje se kao vrlo važan dio ekonomskog uspjeha budući da su ljudi, kroz digitalne medije i društvene mreže, intenzivno obasipani različitim informacijama. Stoga je kvalitetan marketing vrlo važan dio uspješnog prijenosa informacija prema ciljanoj skupini. Marketing se odnosi na usklađivanje ponude i potražnje, ili pružanje proizvoda, usluge i iskustva za korisnike u svrhu stvaranja vrijednosti i izgradnje odnosa s kupcem te lojalnosti. Timothy navodi kako je vjerojatno najvažniji dio marketinga razumijevanje želja i potreba ciljane skupine te pružanje ponude koja bi zadovoljila njihove potrebe i želje (Timothy 2011:275). Navedeno upućuje na već istaknutu potrebu strateškog definiranja turističkog cilja u Ravnoj Gori, definiranja vizije za Ravnu Goru kao turističku destinaciju, načina kako doći do tog cilja, kojim turističkim proizvodima te definiranja ciljane turističke publike. U tom smislu Timothy smatra da fokus treba biti na marketingu destinacije, a koristeći se kulturnom baštinom kao regionalnim mehanizmom za brendiranje. Zatim se pozornost stavlja na pojedine atrakcije (ibid.).

Pri svakoj organizaciji događanja u Ravnoj Gori različit je stupanj marketinške aktivnosti koja ovisi o različitim faktorima poput angažiranosti organizatora, financijskih mogućnosti, znanja i iskustva itd. Budući da fokus ovog rada nije na marketinškoj analizi, navest ću samo kratki pregled marketinških alata za turistička događanja u Ravnoj Gori. Analizirajući marketinške alate za promociju turističkih proizvoda i atrakcija Ravne Gore, uočila sam da se uglavnom koristi Facebook i kreiranje događaja i njegova promocija, zatim objava na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora, najave na Radiju Gorski kotar i u novinskim

člancima u *Novom listu*, odnosno u njegovom mjesečniku *Goranskom listu* te postavljanje plakata po Ravnoj Gori i Gorskom kotaru.

Problemi navedenih promocija mogu se naći u tome što je, u slučaju Facebooka, teško doseći širu ciljanu skupinu ako se objave ne oglašavaju, za što je potrebno znanje i financijski resursi.⁵⁴ Koliko je velika uloga Facebooka u promociji i komunikaciji, potvrdila je i sugovornica Lana: „Sve ide preko Fejsa“⁵⁵. Na web stranici Turističke zajednice informacije i nisu baš ažurirane. Objavljeni su kratki, općeniti tekstovi o događanjima, ali bez konkretnih osvrti i najava događanja. Također, pri pregledu stranice u lipnju 2019. godine uočila sam da kalendar događanja još nije bio ažuriran za 2019. godinu. Radio Gorski kotar je, prema navodu na službenoj stranici, rado slušan u Rijeci i Zagrebu, u Istri i Hrvatskom primorju, sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji.⁵⁶ No, kako kaže moja sugovornica Lana, mlađi ljudi u Gorskom kotaru baš i ne slušaju Radio Gorski kotar:

„Radio... Pa da, ali ne Gorski kotar... Tko sluša radio Gorski kotar. [...] Dobro, stariji da, ovi starci. Ali ne daju [ne slušaju] ni naši roditelji.“

Novi list je dnevni vjesnik sa sjedištem u Rijeci s mjesečnikom naziva *Goranski list* koji izlazi prve nedjelje u mjesecu. U *Goranskom listu* mogu se pročitati novosti svake općine u Gorskom kotaru te se tako informirati o nadolazećim događajima. No manja je vjerojatnost da će se na ovaj način informirati osoba koja nije u Gorskom kotaru i nije u mogućnosti kupiti navedene novine. Plakati se redovito postavljaju diljem Gorskog kotara te se uglavnom postavljaju na oglasnim pločama. No problem kod informiranja plakatima je u tome što, iako su plakati postavljeni na frekventnim mjestima, dosta stanovnika nije fizički prisutno u blizini oglasnih ploča i plakata jer studiraju ili rade i borave izvan Ravne Gore dok traje proces promocije. S time se složila sugovornica Lana: „Nitko ti to ni ne čita, od mlađih.“ Načelnik Ravne Gore je također prokomentirao: „Ionako sve informacije ljudi poberu i na Fejsu i u novinama. Toliko smo zapravo informirani.“

Sa svrhom slanja određene poruke javnosti, osim informiranja turista, marketing je važan radi informiranja i lokalnog stanovništva i stanovništva Gorskog kotara, kao i navedenog

⁵⁴ Radi se o tome da Facebook, Twitter, Instagram i LinkedIn funkcioniraju na temelju pohranjenih algoritamskih podataka, što znači da se objave prikazuju korisniku ovisno o njegovim prijašnjim aktivnostima na navedenim mrežama, ne kronološkim redom. Statistike kažu da neplaćene objave dosežu do oko 2% pratitelja, a čak i taj broj opada i opadat će u budućnosti (<https://www.advance-ohio.com/organic-vs-paid-social-media/>, pristup 25. 9. 2019.).

⁵⁵ Fejs = Facebook.

⁵⁶ <http://www.rgk.hr/marketing.html> (pristup 27. 7. 2019.).

brendiranja destinacije. Loš komunikacijski i marketinški primjer je već spomenuta organizacija i promocija Festivala komorne glazbe 2018. godine kada lokalno stanovništvo nije bilo upućeno u održavanje Festivala. Slična situacija desila se i 2019. godine, kada se još tjedan dana prije Festivala nije znalo za njegovo održavanje, a događaj na Facebooku se postavio dan prije održavanja Festivala.

Zaključno, osim zamjerki zbog nedovoljnog iskorištavanja potencijala događanja koje je Ivona navela u primjeru Festivala vune te nezanimljivih programa, što je izrazila Lana na primjeru Dana borovnica i turizma, u organizaciji analiziranih događanja nedostaju i planske marketinške strategije.

Sugovornici umirovljenici, gospodin Franjo te gospođe Micika i Katica, izjavili su da već nekoliko godina baš i ne posjećuju događanja zbog starosti pa ne mogu puno ni reći što misle o njima. No naveli su da su nekada znali posjetiti određena događanja poput Ravnogorske večeri⁵⁷, „Škrinjice“ i Festivala vune.

Neposjećenost i nezainteresiranost događanja od strane lokalnog stanovništva može se povezati i s karakteristikama Gorana koje su se često spominjale u razgovoru s pojedinim sugovornicima. Tako su sugovornici govorili o zatvorenosti i pasivnosti Gorana, koju je i sugovornik Franjo utvrdio rečenicom: „Ah, šta si očekivao. Naši ljudi ti to neće.“ Navedene osobine posebno je istaknula vlasnica privatnog ugostiteljstva, sugovornica Ivanka:

„Pa vidiš i sama... uglavnom kad su te trke i sve, koliko je bilo publike, koliko je bilo naroda. Dok sam ja trčala [skijala] i bila mlada, onda je pola Ravne Gore bilo to gledati, to je bio događaj. Danas ljudi ne prate ništa šta se događa, trudili se mi svi skupa...“

Načelnik Općine Ravna Gora također se dotaknuo te problematike koju smatra i zabrinjavajućom: „Moramo ljude pokrenuti, a to je tako teško, kao da guraš kamen koji je zalijepljen.“ Generalnu apatiju kod ljudi potvrdila je i sugovornica Gordana:

„U zadnje vrijeme nekako sve vrste manifestacija su slabo posjećene i ljudi su dosta nezainteresirani. To se može potkrijepiti i time da je [u svibnju 2019.] planirano i

⁵⁷ Ravnogorska večer je događanje koje se organizira jednom godišnje u listopadu, na kojem sudjeluju brojne, uglavnom glazbene ravnogorske udruge. Tako je program 2019. godine obuhvaćao nastup Mješovitog pjevačkog zbora Gimpl, Vokalne skupine „VitaNeo“, Puhačkog orkestra KUD „Sloga“ i „Ravnogorskih tamburaša“. Uz domaće izvođače sudjelovali su i goranski svirači heligonki, a dodijelile su se i nagrade za najljepšu ravnogorsku okućnicu i balkon (<https://www.facebook.com/events/698337500647026/>, pristup 3. 11. 2019.).

jednodnevno predavanje iz poduzetništva u Sportsko-poslovnom centru i do sada [8. 5. 2019.] se nitko nije prijavio.“

Nezainteresiranost i, kako je sugovornica Gordana navela, apatija kod ravnogorskog stanovništva, može biti iz mnoštva različitih razloga, među kojima je i manjak osobnog interesa za određene teme događanja. Da bi se događanja razvila u punom potencijalu, potrebno je više pažnje posvetiti ciljanim skupinama i njihovim interesima te boljem marketingu koji bi privukao ljude na sudjelovanje.

7. Ravnogorska baština u turizmu

Kao što sam navela u uvodu, kulturna baština je „ukupnost materijalnih i nematerijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti“⁵⁸, a kulturni turizam je jedan od najbrže rastućih niša u turizmu (Salazar i Zhu 2015:240). Time kulturna baština svakako čini temelj za razvoj turizma na određenoj destinaciji, bila u materijalnom ili nematerijalnom obliku. U ovom istraživanju u nekoliko se razgovora istaknula kulturna baština kao potencijal za razvijanje kulturnog turizma u Ravnoj Gori, kao i naznake izražavanja ponosa i identiteta Ravnogoraca. Prema Teresi Breathnach, baština, sjećanje i prošlost usko su vezani uz osjećaj identiteta budući da se identitet formira identificiranjem ljudi s idejom zajednice te nije ukorijenjena kategorija (Breathnach 2006:112).

Sugovornica Micika dotakla se teme ravnogorske baštine u turizmu spominjući potencijal izrade suvenira u obliku trube, dok je sugovornica Gordana istaknula radionice starih zanata i obrta u turističko-edukativne svrhe. Naime, Sugovornica Micika je dobila ideju za izradom suvenira jer je ravnogorska limena glazba jedna od prvih udruženja sviranja limene glazbe u Hrvatskoj:

„Glazba naša je druga po redu u Hrvatskoj, od 1830. je zapisano. Imam i knjigu od glazbe, tamo je unutra sve zapisano [...] Mogu ti reći i iz koje kuće, tko su potomci i sve. Da se napravi suvenir za glazbu.“

Potom je nastavila objašnjavati:

⁵⁸ <http://struna.ihji.hr/naziv/kulturna-bastina/21563/> (pristup 7. 12. 2019.).

„Moj pradjed, kad je došao u vojsku, onda su donesli trubu, pa ako je zna tko svirati. On je rekao da zna jer su mu star tata⁵⁹ i ovi svirali trubente. I on je svirao budnicu. On je svirao te starinske pjesme. I on je svirao i kad je završio vojni rok, išao je predati trubu. I onda su mu poklonili trubu. I od te trube u Ravnoj Gori je počela glazba.“

U monografiji *170 godina limene glazbe u Ravnoj Gori*, kao utemeljitelji limene glazbe u Ravnoj Gori navode se Lavoslav Holjević sa svoja tri sina i bratom, braća Blaž i Josip Sedej, Vančina i Poljančić⁶⁰ (Acinger 2001:18), a sama tradicija podijeljena je na tri razdoblja: razdoblje od osnutka 1830. do 1918. godine (završetka Prvog svjetskog rata), razdoblje između dva rata (1919. – 1941.), razdoblje od početka Drugog svjetskog rata 1941. godine do danas (ibid.). Današnji Puhачki orkestar KUD-a „Sloga“ u Ravnoj Gori broji više od dvadeset članova. Uz druge aktivnosti, orkestar organizira godišnji koncert koji moji sugovornici smatraju dobro posjećenim, što mogu i sama potvrditi budući da sam svjedočila punoj dvorani Doma kulture 2018. godine. Također, na događanju Dan borovnica i turizma 2019. godine su u sklopu programa gostovali PO DVD Gornji Desinec, Gradska limena glazba Petrinja i PO Petrovsko Špoljari.⁶¹

Osim tradicije limene glazbe, zbarsko pjevanje se također čini važnim dijelom ravnogorske baštine. Tako je sugovornik Franjo spomenuo da je Ravna Gora uvijek imala i pjevački zbor, a posebno se osvrnuo na razdoblje kada je pjevački zbor naziva RKUD „Josip Puž“ iz Ravne Gore osvojio drugo mjesto na natjecanju Jugoslavije u Beogradu:

„Dok je bio jedan učitelj, Čulig, pjevački zbor je osvojio drugo mjesto u Jugoslaviji. Uvijek, uvijek je postojao pjevački zbor. Onda je malo zastalo jer je on dobio premještaj oko Siska, Karlovca, onda je malo zamrlo. On je bio stvarno za organizirati i trenirati.“

Sugovornica Kata je sudjelovala na navedenom natjecanju u Beogradu 1948. godine i ponosno je ispričala cijelo to iskustvo. Tradicija zbarskog pjevanja u Ravnoj Gori pokrenuta je još 1918. godine (Acinger 1983:1), a s prekidima traje i do danas. Danas je predstavnik zbarskog pjevanja već naveden MPZ Gimpl, koji broji 50-ak članova, gostuje na brojnim događanjima diljem Gorskog kotara, uspješno nastupa na različitim natjecanjima te organizira događanja Panfest – festival zvuka te Božićno-novogodišnji koncert. Božićno-novogodišnji koncert i Panfest zasebno okupe po 200-tinjak gledatelja, s time da u slučaju Panfesta brojka

⁵⁹ Djed u ravnogorskom govoru.

⁶⁰ Poljančić (Grgovi) – Grga, Antun i Matija (Acinger 2001:18) su u srodstvu sa sugovornicom Micikom.

⁶¹ <https://www.facebook.com/Plodovi-gorja-Gorskog-kotara-393582428119682/> (pristup 28. 10. 2019.).

varira ovisno o datumu i terminu koncerta, dok Božićno-novogodišnji koncert kontinuirano okuplja velik broj posjetitelja.

U monografiji *Zborni pjevanje u Ravnoj Gori* (1983), s osvrtom i na tradiciju limene glazbe u Ravnoj Gori, autor Acinger je napisao:

„Svako mjesto u ovom našem divnom gorskom kraju ima nešto posebno, specifično, nešto što ga čini upravo takvim, svojim po tome poznatim. Ako bismo jednu od odlika Ravne Gore i Ravnogoraca istakli, onda se tu sigurno ističe dugogodišnja glazbena tradicija, ljubav prema glazbi i glazbena kultura“ (Acinger 1983:1).

Važnost glazbe u svakodnevnom ravnogorskom životu potvrdio je i sugovornik Franjo:

„U slobodno vrijeme smo pjevali. Sjedili i pjevali. Svaka kuća je imala ispred kuće klupicu pa smo se družili i pjevali. Znao je biti u subotu ples na tri mjesta, sad nemate u Gorskom kotaru toliko...“

Tih glazbenih trenutaka sjetila se i sugovornica Micika koja je dugo vremena vodila gostionicu:

„Drukčije je bilo. Sad je sve nekako zamrlo. I zabavni život je bio drukčiji, bili su plesovi u subotu i nedjelju. A nikad se nisu potukli ni razbijali ni niš.“

Danas, između različitih glazbenih udruženja poput Ravnogorskih tamburaša, ravnogorskih glazbenih bendova i dječjeg pjevačkog zbora, glavni predstavnici glazbene tradicije Ravne Gore su Puhački orkestar KUD-a „Sloga“ i MPZ Gimpl. I „Sloga“ i Gimpl imaju vrlo dobro posjećene godišnje koncerte od strane lokalnog stanovništva, dok manje od strane turista, jer u primarnom smislu i nisu turistički namijenjena događanja. Sličan je slučaj i s Festivalom starina iz bakine škrinjice, gdje je kroz koncert „Pjesme naše mladosti“ ravnogorska glazbena tradicija u većoj mjeri uključena u program događanja, a iz razloga pozitivnih reakcija Ravnogoraca i dobre posjećenosti. Glazbeni izričaj na turistički namijenjenom događanju uočila sam i na događanju Dan borovnica i turizma u srpnju 2019. godine, kada su sudjelovala četiri puhačka orkestra. Na događanju Festival vune, gljiva i plodova jeseni 2019. godine, glazbeni program je uključivao nastup ravnogorske (cr)oberkrainer⁶² grupe „Auswinkl Muzikanti“⁶³. Navedeni nastupi organizirani su radi obogaćivanja kulturno-zabavnog

⁶²„Oberkreiner“ je naziv za vrstu zabavne glazbe s etno-alpskim elementima i naglaskom na instrumentalnost, a potječe iz Slovenije ([https://ezinearticles.com/?Whats-Authentic-Bavarian-and-Austrian-Alpine-Folk-Musik-\(Echte-Alpenlaendische-Volksmusik\)?&id=2116099](https://ezinearticles.com/?Whats-Authentic-Bavarian-and-Austrian-Alpine-Folk-Musik-(Echte-Alpenlaendische-Volksmusik)?&id=2116099), pristup 19. 12. 2019.).

⁶³Auswinkl Muzikanti su goransko-istarski glazbeni ansambl.

programa događanja. Iako, dakle, pojedina događanja u sebi uključuju glazbu, kroz istraživanje nisam dobila naznaka o tome da će glazbena baština imati veći udio u programu budućih turističkih događanja u Ravnoj Gori.

Glazba je dio ravnogorske kulture, kulturne baštine i identiteta i kroz prošlost i sadašnjost, no primijetila sam da se nijedan sugovornik, osim sugovornice Gordane, nije dotaknuo teme narodnih pjesmama, plesova i običaja. Sugovornica Gordana mi je objasnila da je taj dio baštine povezan sa slovenskim utjecajem i preuzimanjem slovenskih običaja:

„Mislim da smo pokupili i dio običaja koji je vezan uz ples. Mi smo dio alpske plesne zone. Polka koja se pleše kod nas je slovenska polka. Oduvijek smo voljeli jako plesati. Plesali smo u baru, a pjevalo se na slovenskom ili smo mi to preveli na našu goransku kajkavštinu.“

Sugovornica također smatra da Ravna Gora nije u prošlosti bila seosko, već industrijsko mjesto te se iz razloga što je industrija imala veliku ulogu u ravnogorskoj baštini nije sačuvalo mnogo namještaja:

„U okolnim mjestima [u Gorskom kotaru] ima i etno-kuća koje su potpuno opremljene, a Ravnogorci su imali uvjete ekonomske i mogli su bacati namještaj, sve što je bilo staro.“

Osim toga, kaže da Ravna Gora nema svoju narodnu nošnju zbog različitih utjecaja iz grada i drugih područja:

„Ravna Gora narodne nošnje nema, mi smo isto kasnije nastali, nastali smo od ljudi koji su se doselili, ljudi koji su sa sobom donesli svoje običaje pa tako i kulturu odijevanja. Ono što smo imali više su bile takozvane građanske nošnje, onako kako se nosilo u gradovima. Pa se onda to prilagodilo za život u selu. Kako je u Hrvatskoj da je sve bijelo i bijelu rubeninu, takvih nošnji u Ravnoj Gori mi nemamo.“

Utjecajima iz grada doprinijele su Ravnogorke koje su od početka 20. stoljeća s petnaestak godina odlazile služiti kod imućnijih obitelji. Iz gradova i uglednih gradskih obitelji kod kojih su služile preuzele su, kako su mi sugovornici naveli, „gradsku kulturu“, poput načina odijevanja, materijala za izradu odjeće, načina pripreme i serviranja hrane. Sugovornica Gordana pojasnila je:

„Ravnogorke su dosta bile emancipirane, dosta bile uključene u biranju načina života, i što je za život bitno. Tome je pridonijelo što su Ravnogorke služile i živjele u

gradovima i osim gradske kulture, donijele su i svoju financijsku neovisnost od muškaraca. One su odmah postale aktivan dio obitelji. Sudjelovale su u financijama i nisu bile manje vrijedne.“

S obzirom na industrijsku gospodarsku usmjerenost Ravne Gore, kroz 20. stoljeće je, prema riječima sugovornice Micike, postojao veliki broj obrta u Ravnoj Gori: „Ali obrtnika [je imala] skoro svaka kuća.“ S tom motivacijom je sugovornica Gordana predložila revitalizaciju starih zanata i obrta u turističke svrhe, radi očuvanja i promocije tradicije te edukacije mlađih naraštaja: „I s umirovljenicima treba surađivati, s njihovim radionicama šta rade.“⁶⁴ Pritom je sugovornica mislila i na suradnju s vještim pojedincima koji bi pri turističkom posjetu mogli posjetitelju pokazati određena znanja obrtništva i zanate. S idejom se složio i načelnik te priznao da nije baš do sada razmišljao toliko o tome, no ideja mu se svidjela: „Evo, ja se tog uopće ne sjetim. Općina bi njih trebala poduprijeti... Evo ga, baš dobra ideja.“ Sugovornica Gordana smatra da bi takva ponuda istaknula Ravnu Goru na turističkoj karti Gorskog kotara, posebno zato što u Ravnu Goru dolazi puno grupa djece kroz program Škole u prirodi, a kroz koji u Ravnoj Gori ne mogu naići na, kako je sugovornica navela, autohtone sadržaje:

„U svakom slučaju, smatram da Ravna Gora može najviše ponuditi na tom kulturnom programu, budući da nemamo vode i tih nekih atraktivnih zemljopisnih reljefnih oblika koji bi privukli druge ljude k nama. Smatram da bi u turističku ponudu trebale ući i stolarske i kovačke radionice kojih u Ravnoj Gori ima i mislim da bi se s njima mogao organizirati neki program.“

Obrtništvo je bilo u sinergiji s tvornicom za preradu drva u kojoj se, prema navođenju sugovornika Franje, prvo proizvodila kućna galanterija:

„Prije sto godina su Židovi tu tvornicu otvorili. Prvo su proizvodili drvene žlice, daske za meso rezat. Prvo se ta sitna, kućna galanterija počela radit.“

Moji sugovornici kažu da je sredinom 20. stoljeća u tvornici DIK, kasnije RADIN, bilo zaposleno oko 1100 zaposlenika. Sugovornik Franjo kazao je:

„Poslije rata, tamo 1950-te, 60-te, 70-te, zajedno s tvornicom u Dobri, koja je spadala pod RADIN, 1100 radnika je bilo zaposleno. Iz svake kuće svi su bili zaposleni.“

⁶⁴ Sugovornica pritom misli na Udrugu umirovljenika u Ravnoj Gori.

S industrijom se podigla i kvaliteta života, što je sugovornica Micika ovako pojasnila: „I novac se je vrtio i kulture. Ljudi su dolazili, dolazili su kupci. Dolazili su i Amerikanci.“ Sugovornik Franjo mi je objasnio da su se Amerikancima prodavali drveni ormarići za gramofone te kutije za čišćenje cipela. Danas je drvna industrija važan dio ravnogorskog gospodarskog sektora budući da se ljudi zapošljavaju u tvornicama namještaja Calligaris i Ravna d.o.o.

U turističkom smislu baština tradicijskih obrta Ravne Gore ne dolazi do izražaja. Tematski se proteže kroz radionice Festivala starina iz bakine škrinjice radi edukacije ravnogorske djece i u suradnji s osnovnom školom u Ravnoj Gori. Što se budućnosti tiče, moguća je veća uključenost navedene baštine u turističku ponudu Ravne Gore kao inicijativa Općine Ravna Gora budući da se načelniku svidjela ideja za revitalizaciju tradicijskih obrta u turističko-edukativne svrhe.

Osim povezanosti s glazbom i tradicijskim obrtima te industrijskom razvijenošću, kroz razgovore sa sugovornicima istaknuo se i ravnogorski identitet povezan s gospodarskom i kulturnom razvijenošću Ravne Gore, što se može sažeto vidjeti iz izjave sugovornice Gordane:

„Mislim da će time i nepodrškom tradicijskih... Da će se pomalo gubiti ono po čemu je Ravna Gora uvijek bila prepoznatljiva, njezin identitet, a to je govor, kultura sviranja, kultura pjevanja, proaktivnost. Mi smo uvijek bili vrlo aktivni u tim svim grupama, sekcijama, itd. I uvijek smo bili vrlo uspješni. I Ravnogorci su uvijek imali razvijen osjećaj za uspjeh i bili su uvijek motivirani i htjeli su biti najbolji.“

Sugovornica Micika je nadodala:

„Ravna Gora je imala banku rano. Ja ne znam ako je već onda bila u Delnicama. Pilana je bila, dućani. Ravna Gora nikad nije bila selo, to zapiši. Prvo je bila trgovište pa mjesto. [...] Jer kod nas je bila kultura, industrija.“

Zaključno, u razgovoru sa stanovnicima Ravne Gore istaknuo se potencijal kulturne baštine za razvoj kulturnog turizma. Pri tome je naglasak na tradiciji glazbe i tradicijskim obrtima koji čine i dio ravnogorskog identiteta. Glazbeni nastupi su često dio turističkih događanja, iz razloga obogaćivanja programa ili predstavljanja umijeća. Iz istraženog zaključujem da glazbeno usmjerena događanja nisu organizirana prvenstveno za turiste već radi edukacije i obogaćenja kulturnog života u Ravnoj Gori te su primarno posjećena od strane lokalnog

stanovništva. Ono što se istaknulo u razgovorima, a u vezi glazbenih tradicija, jest vezanost Ravnogoraca uz glazbu kroz prošlost i sadašnjost te inicijativa sugovornice Micike za izradu suvenira budući da se tradicija limene glazbe u Ravnoj Gori bilježi još od početka 20. stoljeća. U tom smislu budućnost turizma povezanog s glazbom ne mora nužno biti u organizaciji događanja. Tradicijski obrti kao tema nisu često dio programa turističkih događanja u Ravnoj Gori, izuzev Festivala starina iz bakine škrinjice i Festivala vune, odnosno Festivala vune, gljiva i plodova jeseni u pogledu načina izrade vune. Budući da se kroz razgovore provlačilo isticanje brojnosti obrta i industrijska kultura u povijesti Ravne Gore, a i zbog toga što danas veliki broj ravnogorskih stanovnika radi u industrijskom sektoru, tema tradicijskih obrta čini potencijal za daljnje istraživanje ravnogorske baštine, identiteta te interpretaciju baštine u turističke svrhe.

8. Kulturne politike u Ravnoj Gori i budućnost ravnogorskog turizma

Predstavnici kreatora kulturnih politika u ovom radu su Općina Ravna Gora te Turistička zajednica Općine Ravna Gora. Navedene institucije osim svog djelovanja imaju veliki utjecaj na djelovanje ostalih organizacija. Tako većinu organiziranih događanja u Ravnoj Gori te većinu udruga financira Općina Ravna Gora preko „Javnog natječaja za financiranje programa i projekata udruga te javnih potreba u kulturi i sportu“⁶⁵. Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“ financira se većinom iz proračuna Primorsko-goranske županije.

Direktorica Turističke zajednice istaknula je važnost fokusiranja na određenu turističku nišu i maksimalno posvećivanje njoj. Dodatno, ističe kako je i teško fokusirati se na jednu ravnogorsku atrakciju za razvijanje turizma i brendiranja budući da, za razliku od većine drugih turistički, prema broju ostvarenih noćenja, konkurentnih mjesta u Gorskom kotaru, kao što su Fužine, Delnice, Vrbovsko, Mrkopalj, Čabar, Lokve, Skrad i Brod Moravice, Ravna Gora nema posebnih atrakcija za izdvajanje:

„Ravna Gora nema jezera, nema spilje, nema potoka, nema željeznice. U biti smo osiromašeni onime što druga mjesta u Gorskom kotaru imaju. Ali nemamo nikakvih problema. Vrbovsko ima Kamačnik, Skrad Zeleni Vir, Lokve Lokvarku. Delnice, ako ništa drugo – Nacionalni park [Risnjak]. Mi smo nažalost tu gdje jesmo.“

⁶⁵<http://www.ravnagora.hr/cd/1799/objavljen-javni-natjecaj-za-financiranje-programa-i-projekata-udruga-te-javnih-potreba-u-kulturi-i-sportu-za-2019-godinu> (pristup 2. 11. 2019.).

Također ističe kako Općina Ravna Gora u Staroj Sušici ipak ima važnu atrakciju, a to je dvorac u Staroj Sušici. No, kako je dvorac u vlasništvu Grada Rijeke, s dvorcem nije uspostavljena izrazita suradnja budući da rezervacije moraju unaprijed biti dogovorene, i to direktno s Domom mladih:

„A do njih je teško doprijeti, oni imaju tu neku svoju politiku. Da ja sad imam goste tu i kažem odite gore, možete nešto pojesti popiti, ja to ne mogu. Jer oni njih ne mogu primiti. Mogu im skuhati kavu ili tako nešto, ali to je sve. A svejedno, zašto ne. On je lijep, imaginaran, divan.“

Direktorica polaže nade u Centar za velike zvijeri u Staroj Sušici koji bi trebao povećati atraktivnost Ravne Gore na turističkoj mapi:

„Možda će i s tim Centrom za velike zvijeri biti jedna stvar koja će biti onako, da će se znati Ravna Gora po tome. Jer je to jedan stvarno hvalevrijedan projekt.“

Prema navedenim kazivanjima, mogu zaključiti da zasad nije osmišljena strategija za turističku ponudu i atrakcije o kojima je govorio Kušen (2002), a u vezi planiranja turističkih proizvoda Ravne Gore. O strategiji za turistički razvoj Ravne Gore je trenutno teško i govoriti budući da će vjerojatno doći do promjena u strukturi turističkih zajednica. Iako i Općina i Turistička zajednica imaju određene vizije za turizam u Ravnoj Gori, te ambicije još nisu u pripremljenoj fazi te se nisu počele razrađivati. No, načelnik je najavio da će se, nakon izgradnje vrtića 2020. godine, Općina posvetiti razvoju sportsko-rekreativne infrastrukture, konkretnije pješačke staze. Osim sportsko-rekreativne turističke namjene, navedena staza bi unaprijedila i kvalitetu života u Ravnoj Gori jer bi se stanovnici Ravne Gore mogli neometano i sigurno fizički kretati.

„Ti naši skijaši po cesti su cijele dane. A imamo stazu [rutu] koju možemo rentati⁶⁶ i ljudi bi mogli doći. Mogli bi rolati, voziti bicikl. I djeca bi se makla s ceste. Vjerojatno ću sljedeće godine možda i s time krenuti.“

Sugovornica Lana je potvrdila potencijal Ravne Gore kao destinacije za razvoj sportskog turizma zbog raznih rekreacijskih i klimatsko-geografskih mogućnosti:

„Toliko toga ima. Ajooj... Pa u Ravnoj Gori... pa to bi bio show. Zato kaj možeš bilo kaj, po ljeti možeš role, bicikle... Ono kaj su planirali stazu, znaš kaj bi to bilo, to bi

⁶⁶ Engl. *to rent* = iznajmljivati.

bilo top. Ljudi, rekreativci bi sigurno dolazili. Po zimi bi se moglo sa skijašima dogovoriti. Svašta nešto možeš.“

Sport ima dugu tradiciju u ravnogorskom životu, što je objasnio i sugovornik Franjo, referirajući se na tradiciju skijaškog trčanja: „Skijaški klub je bio od početka rata, odmah je bilo skijanje. Prvi skijaši su bili Viktor Herljević.“ Spomenuti Viktor Herljević smatra se legendom ravnogorskog skijanja budući da je, osim što se natjecao, i sam proizvodio skije u svojoj radionici te ga se i u poznim godinama moglo zateći na skijama (Skender 2013:6). Osim skijanja, kako mi je sugovornik Franjo naveo, u Ravnoj Gori je bio i još uvijek je kao sport aktualan nogomet, u obliku slobodne aktivnosti ili treniranja u sklopu nogometnog kluba „Goranka“ u Ravnoj Gori. U turističkom smislu se kod nogometa ističe hotel Breza, s organiziranjem škola nogometa za djecu. O daljnjim inicijativama u sportskom turizmu na temu nogometa nisam dobila informacije.

Prema prikupljenoj građi, mogu također zaključiti da veliku ulogu u turističkoj ponudi i promociji turizma u Ravnoj Gori imaju udruge i pojedini entuzijasti. Bez njihovih inicijativa i ljubavi prema tradiciji, proizvodima iz prirode i sportu, turistička ponuda Ravne Gore bi bila uvelike manja. S time se slaže i direktorica Turističke zajednice Općine Ravna Gora:

„Velika pomoć je inače od udruga, pogotovo u manifestacijama. Da nema udruga koje tu rade, Turistička zajednica s jednim djelatnikom to ne bi mogla odraditi. A nema se novaca nekoga unajmiti. Hvala Bogu, to nam ide. Kad god sam bilo koju udrugu pitala, to smo odradili i nikad stvarno nije bilo problema. Tako da, kažem, s tim sam stvarno zadovoljna. Jer neke turističke zajednice na području Gorskog kotara nemaju udruge i to je jako teško. A znaš i sama.“

Osim udruga, ulogu u turizmu imaju i obiteljsko-poljoprivredna gospodarstva, omogućavanjem konzumacije domaćih, zdravih proizvoda, što privlači i lokalne stanovnike i turiste. Kako je sugovornica Ivanka rekla, suradnjom s OPG-ovima i ugostitelji mogu svojim gostima direktno omogućiti domaće proizvode, a čime se automatski unaprjeđuje i prodaja te razvoj poljoprivrednih gospodarstava. Također, OPG-ovi svoje proizvode nude u sklopu Zelene tržnice vikendom, ali i sudjelovanjem na događanjima u organizaciji Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“.

Iako je trenutno vrlo teško govoriti o tome u kojem smjeru će se razvijati ravnogorski turizam te u kojoj mjeri će se promicati određeni dio ravnogorske baštine budući da će doći do promjene u ustroju i strukturi turističkih zajednica u Gorskom kotaru, može se očekivati

nastavak razvoja događanja Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“ i sjedinjavanje s prirodom i aktivnim odmorom. Može se očekivati i ulaganje u sportsko-rekreativni turizam od strane Općine Ravna Gora s obzirom na to da je načelnik izrazio tu želju i namjeru.

9. Zaključak

Ravna Gora naziv je općine i mjesta u Gorskom kotaru, koja je nastala doseljavanjem stanovništva iz Primorja i Slovenije. Utjecaj na gospodarski razvoj Ravne Gore imala je dodjela samouprave 1785. godine te izgradnja Karolinske ceste 1732. godine. Budući da klimatsko-geografski uvjeti nisu omogućavali uzgoj raznovrsnih poljoprivrednih kultura, u Ravnoj Gori se stanovništvo posvetilo drugim gospodarskim aktivnostima. Kroz 20. stoljeće Ravnu Goru obilježio je rad mnogih obrta, rad drveno-industrijskog kombinata, odnosno drvne industrije, industrije koja i danas ima važnu ulogu u gospodarskoj slici Ravne Gore.

Cilj ovog rada bio je analizirati kulturne politike i turističku ponudu Općine Ravna Gora te identifikaciju stanovnika Ravne Gore s tom ponudom. Istraživanje sam provela uz pomoć teorijskih polazišta, statističkih podataka, medijskog diskursa, promatranja sa sudjelovanjem i devet polustrukturiranih intervjua sa stanovnicima Ravne Gore. Ravna Gora nema prepoznate prirodne atrakcije, ali broji mnoga događanja koja se organiziraju tokom cijele godine te koja su mi poslužila za istraživanje budući da sadrže mnogo simboličkih značenja i uključuju lokalnu zajednicu. Na temelju tematskih sličnosti događanja sam podijelila na kulturna događanja, događanja vezana za prirodu i okoliš te sportska događanja.

Na temelju provedenog istraživanja zaključujem da je većina događanja navedena na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora inicirana i organizirana od strane udruga, pojedinaca, klubova i drugih organizacija, primarno za stanovnike Ravne Gore ili skupine ljudi koje mogu sudjelovati ili natjecati se na događanjima, a ne nužno posjetiti Ravnu Goru u turističkom smislu. Projekt koji se izdvaja odnosi se na događanja vezana za prirodu i okoliš organiziran od strane Udruge „Plodovi gorja Gorskog kotara“, a namijenjen je turistima te time i okuplja stotinjak posjetitelja po događanju.

U razgovorima sa stanovnicima Ravne Gore primijetila sam isticanje identiteta i ponosa povezano s tradicijom glazbe i industrijskim razvojem Ravne Gore, odnosno s kulturnim i gospodarskim napretkom kroz povijest, ali i sadašnjost, što je zasad tek jednim manjim dijelom uključeno u neka od ravnogorskih događanja. Usto, sugovornici su se osvrnuli na

pojedine nedostatke koje su uočili u organizaciji događanja i širem turističkom razvoju Ravne Gore. Prema njihovom mišljenju, u Ravnoj Gori postoji potencijal većeg razvoja događanja i turističke ponude, među ostalim i boljom promocijom pojedinih događanja, razvojem novih ideja koje bi se temeljile na navedenoj tradiciji glazbe i industrijskom razvoju Ravne Gore. Također sam zaključila da za turistički razvoj Ravne Gore trenutno ne postoji strateški plan, što utječe na to da turistički razvoj stagnira zbog manjka posvećenosti određenoj turističkoj niši, financijskih ulaganja, promoviranja i jačeg brendiranja Ravne Gore kao turističke destinacije. Nedostatak strategije također utječe na to da organizacija pojedinih događanja ovisi o inicijativi i entuzijazmu pojedinaca i udruga. Turistička zajednica omogućuje financijsku i organizacijsku podršku, no nepostojanje razrađenog plana te ostale analizirane točke zasad otežavaju daljnji razvoj. Ta situacija će se moguće promijeniti zbog inicijative Ministarstva turizma za sjedinjavanje devet turističkih zajednica u Gorskom kotaru u jednu, s ciljem stvaranja brenda Gorski kotar i posvećivanjem promociji Gorskog kotara kao turističke destinacije.

10. Popis priloga

Prilog 1. Panfest – festival zvuka 2019. godine. Fotografirala: Gordana Podobnik, 14. 9. 2019.

Prilog 2. Učenici Osnovne škole Dr. Branimira Markovića na Festivalu komorne glazbe 2019.godine. Fotografirala: Gordana Podobnik, 14. 9. 2019.

Prilog 3. Sajmišni dio Festivala vune, gljiva i plodova jeseni 2019. godine Izvor: <https://www.facebook.com/393582428119682/photos/a.531940800950510/531968237614433/?type=3&theater> (pristup 30. 10. 2019.).

Prilog 4. Fotografija prvog turističkog posjeta Ravnoj Gori upotrebljena 2017. godine za obilježavanje 80 godina turizma u Ravnoj Gori. Izvor: <https://www.facebook.com/turistickazajednica.ravnagora/photos/a.443717082444180/762351020580783/?type=1&theater> (pristup 4. 9. 2019.).

Prilog 5. Skijering natjecanje. Izvor: <http://www.tz-ravnagora.hr/product/2408/skijering> (pristup 28. 10. 2019.).

Prilog 6. Isječak s Mountain Madness Croatia utrke 2017. godine. Izvor: https://www.facebook.com/MountainMadnessCroatia/?_tn_=%2Cd%2CP-R&eid=ARDa_BTkgoIqhlmgp8WklIT_tEOce8xb56tFM7DT0aK6iQfKEnkfIXp_VV_mRJH-t_2IM2Jc6-wAqOVw (pristup 4. 9. 2019.).

11. Popis literature i izvora

ACINGER, Nevenko. 1983. *Zborno pjevanje u Ravnoj Gori*. Ravna Gora: RKUD „Josip Puž“.

ACINGER, Nevenko. 1993. *60 godina planinarstva u Ravnoj Gori*. Ravna Gora: Hrvatsko planinarsko društvo „Višnjevica“ – Ravna Gora, Gorski kotar.

ACINGER, Nevenko. 2001. *170 godina limene glazbe u Ravnoj Gori*. Rijeka: Tiskara Zambelli.

ANDRIĆ, Neda. 1981. „Turizam“. U *Gorski kotar*, ur. Alojz Crnić. Delnice: Fond knjige „Gorski kotar“, 735–753.

- BÂC, Dorin Paul. 2012. „The Impacts of Tourism on Society“. *Annals of Faculty of Economics* 1/1:500–506. <https://ideas.repec.org/a/ora/journal/v1y2012i1p500-506.html> (pristup 27. 7. 2019.).
- BREATHNACH, Teresa. 2006. „Looking for the Real Me: Locating the Self in Heritage Tourism“. *Journal of Heritage Tourism* 1/2:100–120.
- BOLTIŽAR, Matija. 2019. „SVE TAJNE SAVRŠENOG IZLETA-Obišli smo Gorski kotar i provjerili što se može vidjeti u jednom danu u ovom gorskom rajuu“. *Jutarnji list*, 16. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/life/putovanja/sve-tajne-savršenog-izleta-obišli-smo-gorski-kotar-i-provjerili-sto-se-moze-vidjeti-u-jednom-danu-u-ovom-gorskom-rajuu/8871365/> (pristup 21. 12. 2019.).
- BORANIĆ ŽIVODER, Snježana. 2016. „Od resursa do turističkog proizvoda“. <https://www.htz.hr/sites/default/files/2016-12/Snezana-Boranic-Zivoder-OD-RESURSA-DO-TURISTICKOG-PROIZVODA-4120.pdf> (pristup 21. 12. 2019.)
- HERLJEVIĆ, Antun. 1965. *Ravna Gora*. Rijeka: Posebni otisak iz Vjesnika Historijskog arhiva u Rijeci.
- KAHUNO, Maryanne Njeri. 2017. „Constructing Identity Through Festivals: The Case of Lamu Cultural Festival in Kenya“. https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/62642/Kahuno_Constructing_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (pristup 2. 11. 2019.).
- KELEMEN, Petra i Nevena ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ. 2012. *Grad kakav bi trebao biti. Etnološki i kulturnoantropološki osvrti na festivale*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- KRUHEK, Milan. 1981. „Od doseljenja Hrvata do propasti Zrinskih i Frankopana (do 1679)“. U *Gorski kotar*, ur. Alojz Crnić. Delnice: Fond knjige „Gorski kotar“, 47–52.
- KUŠEN, Eduard. 2002. *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam.
- LONG, Philip i Mike ROBINSON. 2004. *Festivals and Tourism: Marketing, Management and Evaluation*. Sunderland: Business Education Publishers Ltd.
- MARGETIĆ, Vanja. 2017. „UŽITAK U RAVNOJ GORI - Pogledajte kako izgleda neobično adrenalinsko natjecanje“. *Dnevnik.hr*, 29. siječnja. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/skijering-u-ravnoj-gori-adrenalinsko-natjecanje-na-skijama-i-kotacima---465116.html> (pristup 1. 10. 2019.).

PLEŠE, Danijela. 2019. „Ravnu Goru oživili Dan borovnica i Dan turizma“. *Novi list*, 8. srpnja. http://www.novolist.hr/Vijesti/Regija/node_1588/Ravnu-Goru-ozivili-Dan-borovnica-i-Dan-turizma (pristup 21. 12. 2019.).

PODOBNIK, Gordana. 2005. *Zavičaju, baština ravnogorskog kraja-odškrinuta vrata*. Ravna Gora: Općina Ravna Gora.

PRODAN, Edi. 2019. „Teorija zavjere prema kojoj se Gorski kotar želi isprazniti od ljudi - sve vjerojatnija“, *Novi list*, 8. prosinca. http://www.novolist.hr/Vijesti/Regija/node_1588/Teorija-zavjere-prema-kojoj-se-Gorski-kotar-zeli-isprazniti-od-ljudi-sve-vjerojatnija (pristup 5. 1. 2019.)

RIHELJ, Goran. 2019. „Kreće izrada Turističkog master plana Gorskog kotara“. *HrTurizam*, 25. svibnja. <https://hrturizam.hr/krece-izrada-turistickog-master-plana-gorskog-kotara/> (pristup 21. 12. 2019.).

SALAZAR, Noel B. i Yuie ZHU. 2015. „Heritage and Tourism“. U *Global Heritage: A Reader*, ur. Lynn Meskell. Chichester: Wiley Blackwell, 240–258.

SKENDER, Zoran i Gordana PODOBNIK. 2013. *TSK Ravnogorac sportski almanah 1993. – 2013*. Ravna Gora: Trkački skijaški klub Ravnogorac.

SVETICKI, Blažica. 2008. *Ravnogorski plodovi gorja – tajne iz bakine škrinjice*. Ravna Gora: Kota d.o.o.

SVETICKI, Blažica. 2018. *Kuharica iz bakine škrinjice*. Rijeka: Udruga „Plodovi gorja Gorskog kotara“.

TIMOTHY, Dallen J. 2011. *Cultural heritage and tourism: an introduction*. Buffalo, Bristol: Channel View Publications.

UGLJEŠIĆ, Tina. 2019. „Zašto posjetiti Gorski kotar – što prije!“. *Putoholicari.hr*, 13. kolovoza. <https://www.putoholicari.rtl.hr/zasto-posjetiti-gorski-kotar-sto-prije-75924/> (pristup 21. 12. 2019.).

„Video: Gorski Kotar – tako predivan i magičan, a naš“. *HrTurizam*. 5. ožujka 2019. <https://hrturizam.hr/video-gorski-kotar-tako-predivan-magican-nas/> (pristup 30. 11. 2019.).

<https://ezinearticles.com> (pristup 19. 12. 2019.).

<https://library.foi.hr> (pristup 24. 11. 2020.).

<https://www.adrenalinpark.com.hr> (pristup 14. 5. 2019.).

<https://www.advance-ohio.com/> (pristup 25. 9. 2019.).

<https://www.centar-velikezvjeri.eu> (pristup 14. 5. 2019.).

<http://www.cf.cdn.unwto.org/> (pristup 27. 10. 2019.).

<https://www.culturenet.hr> (pristup 27. 7. 2019.).

<https://www.dvoracstarasusica.com> (pristup 14. 5. 2019.).

<https://esavjetovanja.gov.hr> (pristup 20. 6. 2019.).

<https://www.facebook.com> (pristup 24. 11. 2019.).

http://www.kvarner.hr/turizam/otkrijte_kvarner/gorje (pristup 19. 12. 2019.).

<https://ju-priroda.hr> (pristup 27.7.2019.).

<https://www.mint.gov.hr> (pristup 24. 11. 2019.).

<https://www.plodovigorja-gk.hr> (pristup 20. 6. 2019.).

<https://www.ponudadana.hr/> (pristup 20. 12. 2019.)

<http://www.ravnagora.hr> (pristup 2. 11. 2019.).

<https://www.rgk.hr/> (pristup 27. 7. 2019.).

<https://www.struna.ihjj.hr/> (pristup 19.10.2019.).

<https://www.tz-ravnagora.hr/> (pristup 14. 5. 2019.).

<https://tz-vrbovsko.hr/bundevijada-2019/> (pristup 20. 10. 2019.).

<https://www.unwto.org/> (pristup 27. 7. 2019.).

<https://www.wttc.org/> (pristup 1. 12. 2019.).

<https://zelenarium.com/o-autorici/> (pristup 30. 11. 2019.).

<http://www.zzjzpgz.hr> (pristup 11. 1. 2020.).

Kulturne politike, turistička ponuda i identitet – primjer Ravne Gore

Rad se bavi analizom turističke ponude u Ravnoj Gori, s fokusom na događanjima koja pružaju mogućnost isticanja ponosa i identiteta zajednice te sadrže simbolička značenja povezana s lokalnom zajednicom. Analiziraju se događanja predstavljena na internetskoj stranici Turističke zajednice Općine Ravna Gora te njihova uloga u turizmu i turističkoj ponudi Općine Ravna Gora. Etnografskim metodama polustrukturiranih intervjua i promatranja sa sudjelovanjem istražuju se značenja navedenih događanja za lokalnu zajednicu i iskazivanje ravnogorskog identiteta te uloga kulturnih politika pri ostvarivanju turističkog potencijala.

Ključne riječi: kulturne politike, turistička ponuda, turizam, identitet, Ravna Gora, Gorski kotar, događanja

Cultural Policies, Tourism Offer and Identity – the Example of Ravna Gora

This thesis analyses tourism offer in Ravna Gora, with focus on events serving as public opportunities to emphasise pride and local identity, as well as implicating symbolic meanings linked with local community. It analyses events presented on the website of the Tourist Board of the Municipality of Ravna Gora and their role in tourism and in the tourism offer of the Municipality of Ravna Gora. By using ethnographic methods of semi-structured interviews and participant observation, this thesis explores meanings of these events for the local community and their representation of Ravna Gora's identity. The thesis also explores the role of cultural politics in accomplishing tourism potential in Ravna Gora.

Keywords: cultural policies, tourism offer, tourism, identity, Ravna Gora, Gorski kotar, events